GOVERNMENT ORIENTAL MANUSCRIPT LIBRARY
INDEXING FOR TELUGU MANUSCRIPT

Sl.	Particulars	Details
1	Language	TELUGU
2	Material	Paper Mss.
3	Bundle Number	TEL B 0797
4	Work Number	R 2605
5	Page No (From... To)	1 to 32
6	Name of the Work	VIRABHUPALIYAMU
7	Subject	LITERATURE

Vīrabhuṣkaliyamu.

వీరభూపాలీయము.

Vīrabhūpālīyamu.

Restored from the Library Ms. D. No. 1319
in the year 1966-67.

Copied by
T. Sreedhara Murty.
Telugu Pandit

॥వీరభూపాలీయము॥ R. 2605

కం. శ్రీరామచరణసేవక!
కారుణ్యాపరవారాధి! యాదిగర్భేశ్వర! దు
ర్వారవిరోధివిభేదన!
ధీరాగ్రణి! వీరరాజ! దినకరతేజా! 1

గీ. అవధరింపుము దేవా! మహానుభావుఁ
డైన శబ్దానుశాసనుం డవనిఁ గలయు-
గాది రాజరాజనరేంద్రు ననుమతి నుది-
విన తదాంధ్రోక్తికౌముది తెనుఁగానరు. 2

॥యతినిరూపణము॥

శబ్దానుశాసనమూలసూత్రము:-
" వళిరాద్యమనంతరాక్షరం పాదస్య"

గీ. పాదపాదంబు మొదలిటి వర్ణము లవి
యతులగు నవిరామ యతి యత్యాది యుక్తులందుఁ
జెప్పఁబడినట్టి తావులఁ జేర్పవలయు
వినుతకవితాబ్జదినరాజ! వీరరాజ! 3.

గీ. శ్రాంతి విశ్రాంతి విరతి విశ్రమ విరామ
విరమ యతి వళి విశ్రామ విరమణములు
ననఁగ నివి పది(యతులు) పేరు లండ్రు యతికి
విజితఘనవైభవబిడౌజ! వీరరాజ! 4

యతిభేదంబులు:-

క. అచ్ఛ్వరామంబు నాల్వరామాభిధాన-
మలరు నుభయతు విరామ సమాప్యయంబు
ప్రాస విరమంబు మిశ్ర విశ్రమ మనంగ
వెలయు యతి రైదు విధము(లై) వీరభూప! 5

వ. అందు శుద్ధస్వరంబును, స్వరప్రధానంబును, స్వరసంబంధంబును, వృద్ధిస్వరంబును, గూఢస్వరంబును, ఋ(ఋ?) వడియయు, ఋ(ఋ?) త్వహితంబును, ఋ(ఋ?) త్వనిమిత్తంబు నన అచ్ఛ్వరామంబు తెన్మిది విధంబు లయ్యెన్ నవి యెల్ల క్రమంబున వివరించెద. 6.

"శుద్ధస్వరయతి"

క. అద్యయంబున కై ఔలు నిద్యయమున
కెద్యయంబును ఋయ్యగంబు నుద్యయమున
కొద్యయం బిట్టు లగు, గూర్చు, రుక్యు, గవ్యల
భూరితర సాహస దితేప! వీరభూప. 7

అకారయతి.

క. అహితమదభేదనధురీణ! ఆర్త్తశరణ!
ఆశ్రితావనసురభూజ! ఐనతేజ!
ఐశ్వైశ్వర్యనిస్తంద్రు! ఔరగేంద్రు!
వాగ్ధురంధర! వీరభూపాలధీర! 8

"ఇత్వమునకు"

క. ఇభబలాతిధన్య! ఈశత్రుమూర్ధన్య!
ఋద్ధిప్రభావ! బు(ఋ)భు విభవ!
ఋషినిభార్యభరణ! విధితానసుగుణ ?
వీరభూప! యతు(నఁగ) వెలయు నిట్టుల 9

"ఉద్విరామము"

ఆ. క. ఉర్వి దాత సరసి యయారయార విని విని
యయా హాతాడ, చేరి రెయు అపు వినాటి
రయు నర వేఁడు వారి నార్పుతా నే శేళ,
బ్రాతు వహా వా! వీరభూప! యతు నఁగ. 10

"స్వరప్రధానయతి"

క. మొదల శబ్దంబు తుదివర్ణమునకు నవల
పదము తా (అవర్ణ) . . . మునకును బరగ సంధి
రైయెన తత్సంధికి యతియగు స్వర . . ?
రప్రధాన మ(నఁగ) వీరరాజ భాజ! 11

"లక్ష్యము"

క. అంచితశుభాంగ! మహితకృపాంతరంగ!
ఇనతనయదానకృత! సుధీంద్రవినుత!
ఉదధిగాంభీర్య! సమరాంగణోగ్రశౌర్య!
కళువై వేశేంద్ర! యతు నఁ(గ) లక్ష్యంబు లయ్యెన్ 12

"స్వరసంబంధయతి"

ఆ.వె. అస్వరంబు తా యతి స్వరసంబంధ
మనఁగ జెల్లుచుండు యతు, మాటలెందు
ననఁగ రమ్యమూర్తి! వారసంనిభకీర్తి
భూరిగుణకలాప! వీరభూప. 13

"వృద్ధి స్వరయతి"

పాణినీయ సూత్రము. "వృద్ధిరాదైచ్" [శ్చ?] :- ఆదేచి పరే
వృద్ధిరేకాదేశ స్స్యాత్. 14

గీ. అరయ సంస్కృత పదసంధు లదుకు నప్పు
డద్వయము మీఁదఁ గదియు పదాదివర్ణ-
ములకు వికృతమత్వంబు గలు(గు) రెంట
వృద్ధియను పేరయతి చెల్లు వీరభూప. 15

"లక్ష్యము"

ఇష్టబాంధవ భరణా! లోకైక నిపుణా!
యనుపమాహార్యధైర్య! సదైధితార్య!
ఉరుగుణ ధురీణా! శత్రుజనౌఘ వారణా!
ఆర్తనుత! వీరరాజ మహౌజ! యనఁగ 16

"ఏకారమునకు విష్ణుచిత్తీయము నందు"

మ. గురుగుంజాంబలితో దువెమ్మతేఁ దగిరిసాకుం బింత్రిణీపల్లవో
త్కరముం గూడఁ బొరంటి నానింయలతోఁ గట్టావికుట్టారికో
గిరపుత్మోసి తవిం గాపుతే పోలవు లోఁ త్రేపుత్మేయు న్నాకమేఁ
కెఱువుం గుంపటి మంచమెకెరి ప్రభుత్త్వకాప్రి శెట్లజ్జడిన్. 17

"ఐకారమునకు విరాటపర్వము నందు"

ఉ. ఏకము లొక్కరూపము మహామహిశంయంబు మనోహరంబు భా-
సైకపరాయణాబ్ధరుష లంగజుఁ డప్రతిమాన చేష్టిత
స్వీకృతలోకుఁ డట్లగుటఁ జేటు పురంబున వానికెవ్వఁడున్
గా కెటు లుండు నిట్టియుప గాథ వుఁ బొత్తు మనంగ వచ్చునే! 18

"ఓకారమునకు భాస్కరరామాయణమునందు"

శా. నీకంఠార్పితకాలపాశము శిరోనిర్ఘాతపాతంబు లం-
కాకస్సంచయ కాళరాత్రి గళబద్ధోదగ్రకాలాహి క-
న్యాకారాగతమృత్యువీ జనకకన్య న్నేగ నొప్పించి లో-
కైకత్రాణుని రాము నింగనుము నీకే బుద్ధిగాకుండినన్. 19

"ఔకారమునకు రామభద్రుని చాటుధార"

కం. రాజమనోజా! విద్వ
ద్భోజా! దినార్థి కల్పభూజా! రిపు సం-
ఘాజా! వైభవ విజిత బి-
డౌజా! రవితేజ! గుత్తియప్పలరాజా! 20

పాణినీయ సూత్రము:- "అతో రోరప్లుతాదప్లుతే."
అప్లుతాదతఃపరస్య రో రుః స్యాత్. అప్లుతేఽతి పరే.
శివోఽర్చ్యః. తమోఽరయః.

"గూఢ స్వరయతి"

కం. అమరోక్తుల సంతాదం
తములపై సదాదియగు పదముదుకు నెడ నా-
త్వమునకు గూఢస్వర నా
మము మన న, య, మ లొప్పు వీరనరపాలమణీ! 21

"లక్ష్యము"

గీ. అరసమరసమ తవసేవకాఁ మా మస్మి
యనిన రక్షించు న(ట్టి) యనఘాభిరాము
డనుచు నీ నేర్పు గణుతించి రఖిలజనులు
భాగ్యనిస్సంద్ర! వీరభూపాలచంద్ర! 22

"మరుత్స్యందన శతకము నందు."

శా. కాపాడ్డాపము కుప్పిగంతులు నిజాకుంఠి భవచ్ఛాత్ర్యసే
షాపాండిత్య మంతరాసే! నీకును సమసారంబు లంకాపురీ
పాపగ్రంథి కులాంగనా కుచతటీ పైశాచ త్రాస బా-
హాపాటచ్చర! రామదాస! తవ దాసోకమ మ్మరుత్స్యందనా! 23

"సుభద్రా పరిణయము నందు."

శా. తాసైరింప కపర్ణంబుండఁగ భవద్గర్భంబు సందాల్చితే
జాకసత్యార్యనే వరజనన్నుఁ గాంచి యతులనే శారణ్యమాభ్యతుర్వా
కేసాపత్యము గన్న వేదాసపుఁ బురంధ్రీరత్నమోటె వెంకాజ్ఞే
దే సర్వజ్ఞుని కేల నిస్సుఁ దలపై నెక్కించుకో జాహ్నవీ. 24

"యతి లక్షణము."

సీ. మాల్లలకుఁ గ్రింద నుండిన నైనఁ గాని
వేఱైనను గాని (భ్రు. పర్ణ.) ...... మిత్వ
మేత్వమును జెందు శేషతో "యువళ" యనఁగఁ
దనరు . . . . మహిపాల ధర్మశీల! 25

లక్ష్యము.

కం. శ్రీకృత పాండవ! భవదూ
రీకృత దుర్జన సమూహా! యుద్ధపతిభాగా
ధీకర జంతుజంతు ధ్వానా
రీకళు వేద్యక్ష వీర నృపవారసత్వా! 26.

"సభాపర్వము నందు సీసపాదము."

యుత్స్వ ఖండని విచారించి పూజించితే
దైవపాంతు నుం దుండ ధర్మంతుక్తి. 27

"అధర్వణాచార్య ప్రయోగము."

శా. తృష్ణాతంతు నిబద్ధబుద్ధులగు రాధేంతూదులనే నమ్మి శ్రీ
కృష్ణుం గేవల మర్త్యుఁ గాఁదలఁచి మర్దింపంగ నుత్సాహవ
ద్ధిష్ణుండయ్యెన్ సుయోధనుం డకట! ధాత్రీనాథ! యహోదీర్ఘపుమా!
యుష్ణీషంబునఁ గట్టవచ్చునె! మదద్రవ్యాన్ధుల్ గుశుండాలమునే. 28

"యుత్వ హాత యతి."

గీ. ధరను మల్లల క్రింద యుత్వముల తోడ
నదరు తన్మాత్ర తను వచ్చు నచ్చు లైదు
యుహల స్వరమైత్రిఁ జెందినంత పుడు చెల్ల
వేలంతు యుత్వహాతం చనవీరభూప. 29

"లక్ష్యము."

గీ. ఇందు సంనిభ కీర్తి! సంహృత నతార్తి
యుషిసదృశ విప్రనుతి పాత్ర! పృథుచరిత్ర!
హేమనగధైర్య! వరచర్య! భృగువశౌర్య
హా! తనత శరణ్య! శ్రీ వీర నృపవరేణ్య! 30.

"ఆముక్త మాల్యదయందు."

చం. హితులు బిషగ్గ్రహాజ్ఞ బుధబృందకవీంద్ర పురోహితులేహితా
హితులు ధనార్జనాది నృపకృత్యనియుక్తులు వెండి కేవలా
హితులు దశాదశార్పిత సమృద్ధరమాచరణేచ్ఛు లెట్ల నా
హితమును నట్లకాక జతురవృత్తిఁ జరించుట నీతి కేనికిన్. 31.

ఎడపట్ల పర్వతన్న బాటుధార

మ. రణరంగంబున నిశితాసి యురి నాగరం బూని సైకాష్టఁ దా
నణు వస్త్రంబును వానిపైని దెగ దావా! చిత్ర మహావింపఁగాఁ
దృణమే కావత దారికట్టు పెను కట్టిగారుణ మండలిన్
బ్రణుత ప్రాభవ కందికాన్ అపురజ్ పాలా! క్ష్మావల్లభా! 32

" బిత్వనిమిత్త యతి "

క. కాదు లన్నింటను జెల్ల నన్యోన్యముగను
నాదరఁ దమ క్రింద బిత్వంబు లుండె నేని
నవని బిత్వనిమిత్త సమాఖ్యయతముగ
భృత సుగుణ సాంద్ర! శ్రీవర(భూప)చంద్ర! [నృపతి] ? 33

" విష్ణుచిత్రయతము నందు "

సీ.. క. తిరుగుడు రంతాకె! సురపురి సురల మణికి
బహుళ పాలపాల భరిత కల్పరిగి సకర
నగర పురవర పరివృఢ జవనయవన
వృతర భవదసి నని కేగి కృష్ణరాయ! 34

మ. కృపా సమ్మార్జన మో! జలాహరణమో! శృంగార పల్యంకికా
వహనంబో! నవమాల్యకాకరణమో! పాల్లభ్య లభ్య భృబ
ధ్రువాణాంబో! వ్యజనాతపత్ర ధృతియో దాక్షిపికారాపమో
కృపా! వాదము లే! లే! యుతరుత నీ లలకుం బాత్రములే. 35

వ. ఇవి యుజ్జ్వరాదిభేదంబు లంతెన్న నింక యత్యారామంబు"
సమంబును, సంయుక్తంబును, వర్గయతియు, బిందుయతియు,
పోలికయు, చక్కటి యతి, భిన్నవర్గంబును, ముకార విరా-
మంబును, అభేదంబును, అభేదవర్గంబును, హకార సంధి,
వికల్ప విరతి, సరసయతి, అనునాసికయతి, లక్షణయతి,

ఏకటయతి, ఊష్మవిరమణము, భిన్నయతి, ప్రత్యేక-
యతి, చిత్రయతి యను వింశతివిధంబు లంతెన్న నందు 35

" సమయతి "

క. అలరు తలకట్లు దీర్ఘవై త్వొత్వములైన
గుడి(జ)తయు నెత్వముల పత్రుసుడుల సఖుల
శృంగయుగళంబు నొత్వముత చెలులటంత్రు
వితరణాచితా మరమహీజ! వీరరాజ! 36

క. అరసి యేయక్షరమున కాయక్షరంబె
యుంచితంబుగ యతి యెదుగనిల్చె నేని
యదియు సమయతి యను పేర నందమగును
వినుత సంరక్షణా కలాప! వీరభూప! 37

" లక్షణము "

సీ.. కరుణతాన్ నర్థుల, గామితార్థములను
గాంక్షలన్ నాసఁగూర్చి కైతకముల
కైవడిఁ దగు కీర్తి కౌతుకంబునఁ జెంది
కినుక ధూర్తుల నెల్ల కీడనర్చి
కీర్తింప నర్హుఁడు కృతకృత్యుఁ డనఁగను
కృపణుల నర్థి రక్షించి కేసరి(~~[illegible]~~)
కేరళ విరోధులఁ గేవలంబుగఁ ద్రుంచి
కులముపాలల నెల్ల కూర్మిఁ బెంచి

తే.. కూరిచిన మైత్రి తను జేరి కామరు విభులు
కాసరి వేఁడిన వారల కోర్కెల్ లొసఁగి
సాకెకును బ్రోచు శ్రీరామచంద్రు కరణిఁ
నలువె పేరింద్రుఁ డనఁగ లక్ష్యంబు లంతెన్న.

" సంయుక్తయతి లక్షణము "

గీ. ఒకటి రెండును మూడు సంయుతము లగుచుఁ
కలిసి యుండిన నందు నొక్కటికి యతి చెలు-
వల్లు సంయుక్తవిశ్రాంతి నాఁ దనర్చు
హిత సుగుణ సాంద్ర! వీరమహీమహేంద్ర! 39

" లక్ష్యము "

గీ. క్ష్మారమాధవస్త్వ భజన నెమ్మది యొసఁగు
క్ష్మాధర విహారు పూజ వేసరక చేయు
క్ష్మాదివిజ రక్షణా మెసఁగు గరిమతోడఁ
గలుగు వీరేంద్రుఁ డనఁగ లక్ష్యంబు లరసెన్. 40

" వర్గయతి లక్షణము "

గీ. గరిమఁ దమ తమ యనునాసికముల వదలి
కడమ నాలుగు నాలుగొక్కటికి నొకటిఁ
జెల్లు వర్గాఖ్యయతులను చెలువు మిగుల
ఘోరరిపుగజమృగరాజ! వీరరాజ! 41

" లక్ష్యము "

గీ. కలుగు వీరరాజ! ఖమణి సంనిభ తేజ!
ఖలవిఘాల! సుగుణగణవిశాల!
గర్వరహిత చర్య! ఘనతర గాంభీర్య!
యనఁగ వర్గయతులు దనరుఁ గృతుల 42

" బిందుయతి లక్షణము "

గీ. తత్తదనునాసికములకుఁ దత్తదాది
వర్ణములు నాల్గు నాల్గును నిర్ణయముగ

చెల్ల డాపల బిందువుల చెందునప్పుడు
బిందుయతి యనుపేరిట వీరభూప! 43

" లక్ష్యము "

గీ. నతజననిధాన! సత్య . . . . గు-
ణ ప్రవీణ! విరోధి ఖండన ధురీణ!
మహిత విభవానుభావ! శంభుప్రభావ!
యనఁగ లక్ష్యంబు లరసెన్ వీరావనీంద్ర! 44

" పొల్లకారయతి లక్షణము "

గీ. ఘన విభక్త్యంత నిహిత మకారమునకు
పు, ఫు, బు, భు లు పొత్తై యున నవి భువిని చెల్లు
బుధులనెల్లను బలసేవమున సమగ్ర-
ముగను రక్షింతువు వన వీరభూపచంద్ర! 45

" ఆదిపర్వమందు "

కం. ఎట్టి విశిష్టకులంబునఁ
బుట్టిన సదసద్వివేకములు గల్గినఁ దాఁ
గట్టిన కర్మఫలంబుల
నెట్టన భోగింపకుండ నేర్చునె! మనుజుల్. 46.

" హరివంశమునందు "

కం. దారకుని సుతుఁడు దనకున్
సారథిగా నరద మెక్కి శైనేయుఁడు దు-
ర్వారుఁడు బాణపరంపర
భార్గున నిగుడంగ యుద్ధమున కేతెంచెన్. 47

॥చక్రటియతి॥

కలంతుఁగ మకారమునకుఁ జక్రటియతి యన
పు, ఫు, బు, భు లు చెల్లు నత్రవృత మధము మొదల
ముఖ్యమహాగ్రంథములందుఁ జూడు మఱిచు
కతన విరక్తవహాపాల! కంఠశీల! ౪౮

॥కావ్యచింతామణి - తాతంభట్టు॥

కం. చక్రటియతి యని కొందఱు
మొక్రలముగ పు, ఫు, బు, భు లకు మాఁ బెట్టుదురా
క్రొక్రవృడు చెప్పలకున్.
నక్రసమంగఁ గవిమతంబు గాదు ముకుందా! ౪౯

వ. అని కొందఱు దూషించినారు. అయితే నేమి!
మహాకవులు బహుమంది వాడినారు గనుక "బహూనా
మనుగ్రహో న్యాయ్యః" అని దూషణాగ్రస్తము గాదు. ౫౦

హరిశ్చంద్ర ద్విపదయందు - ద్విపదము.

మయందు వినోదించిన భూతలాధిపు
లందు రాజ్యంబుఁ జూసాడి క్రమ్మఱను. ౫౧

॥వసంతవిలాసమునందు॥

కం. ఉత్తరి విటనాగరకుల
చిత్రమున వసంతకేళి చిగురొత్తంగా
మొత్తములు గట్టి తెచ్చిరి
మొత్తపు రఘుల్లరులతాంతి బుట్టలు కొమ్మల్. ౫౨

॥శ్రీరంగమాహాత్మ్యమునందు॥

చం. పరిచరుగాఁ గనెదె నిరపాయుచరిత్రుని జాపకానన
స్ఫురదురువేతిహోత్రుని సముజ్జ్వలమేరుసమానగాత్రునిన్
బరమపవిత్రునిన్ మునిసుపర్వపరస్తుతిపాత్రుని స్నానా
హారఫలశేముషీకబళితాంబుజమిత్రుని వాంతుపుత్రునిన్ ౫౩

॥భిన్నవర్గయతి॥

గీ. గట్టి బిందువు ల్గాపలఁ గలిగిన ట. త
వర్గవర్ణముల్ ణ, న లను వదల భిన్న
వర్గయతి యనఁ గృతులందుఁ బరిఢవిల్లు
హరి తరభాంజ సురరాజు! వీరరాజు! ౫౪

॥లక్ష్యము॥

మ. వితత ప్రాభవ మొప్ప శత్రుధరణీభృత్కోటి యమద్స్నదా
ధత మారాగ్రస్నసు వీరభూవిభుఁడు ఖండాదూషి తనమ్రార్థసం
తతులం గందుకబృందము ల్బెనసనంటం జెండు బెండాడి సం
తతవిఖ్యాతయశంబులం దిశల నిండం జేయుఁ జిత్రంబుగన్. ౫౫

॥విష్ణుచిత్తీయమునందు॥

మ. దవధూమంపు తమంబులోఁ దమరసద్రవ్యంబు పంకేజబాం
ధవభానుప్రతతుల్ హరింపఁ గుయిపెంట న్వెళ్లు శూన్యోరుకూ
పవితానంబులఁ జూడఁ జూడఁ బడమిం జాటిల్లి పైవిప్పుతై
యవసం బించుల నాడఁగా నెగసె హాళ్యాళి త్రుటస్స్రవముల్. ౫౬
(బిం?)

॥మనుచరిత్రమునందు॥

శా. శీలంబుం గులమున్ శమంబు దమముం జెల్వంబు లేబ్రాయముం
బోలం జూచి యితండు పాత్రుఁడని యేభూపాలుఁడే వచ్చినన్
సాలగ్రామము ముష్టిగాఁ గొనఁడు మాన్యక్షేత్రము ల్గైకొనం

దాలంబందు నాకప్పుడుం దఱుఁగ దింటం బాతింయుం బంటయునే. 57

" రావిపాటి తిప్పరాజు చాటుధార "

మ. సరిచేసై రిపుడేల భానుసుఁతుల భానానాథ? పుత్రా! వసుం
ధరయుం దాకఁడు మంత్రియుం డెవ్వఁ, డిను కొండ్రా మంత్రామాత్యభా
సుఁరుఁడాన్! యతా, నంయతే సహస్రకర శాఖత్లె, వదేయున్నవే
తిరమై దానము సేయుచున్ రిపుల హెతిస్వేయుచున్ వారుయుచున్. 58

" మకారవిరామము "

క. అర్ధనుస్వారయుతములు నైన యు, ర, ల,
వలను నెప్పుడు శ, ష, స, హ వర్ణములకుఁ
జెల్లను మకారయతి యునఁ జెలువు మెఱయు
భవ్యగుణసాంద్ర! వీరభూపాలచంద్ర! 59

" లక్ష్యము "

క. మాన్యజనగణ్య! రాజసంయమివరేణ్య!
మంజుతరమూర్తి! సతత సంలబ్ధకీర్తి!
మధురవాక్పూర! బుధవంశ పదవిహార! ?
మహితగుణా! వీరభూప! సింహప్రతాప! 60

" భీమకవి ప్రయోగము "

చం. గరళపుముద్దలోన మవగాథమహాశని కోట్లు సమ్మెటల్
వారునటు నాగ్నికొల్మ యముర గాఢపుకోరలు పట్టుకార్లు ది
క్కరటి శిరంబు దాయిలంతుకాఁడు కమ్మరి వైరివీర సం
హారకారణాభిరామముఁ దగు మైలము భీమనఖడ్గసృష్టికిన్. 61

ప్రభేదయతి - లక్షణము.

క. వ, బలకును, ల, ళలకును దవర్ణమునకు
సంచితముగ నభేదంబు నగుట కతన
వాటవాట్రికిఁ జెల్లను స్వరవిభేద-
విరమణాంబగుఁ గులదీప! వీరభూప! 62

" లక్ష్యము "

గీ. వరనగేంద్రధైర్య! బాంధవహితచర్య!
లలితభావ! రఘునళప్రభావ!
డంబరహితవిభవ! లలనామనోహర!
బిసరుహాప్తతేజ! వీరరాజ! 63.

" భీమనచాటుధార "

చం. బిసరుహగర్భుకోపమును విష్ణునిచక్రము వజ్రి వజ్రమునే
దెసలను రాముబాణముదుధిష్ఠిరుకోపము కాలదండమునే
మసకపుఁబాము కాటును గుమారుని శక్తియు మగాని కోపమునే
బసవని కొడుకుశూలమును బండితవాక్యము శిత్రవాపునే! 64

" ఆదిపర్వమునందు "

చం. సుతజలపూరితంబులగు నూతులు నూఱిటికంటె సూనృత
వ్రత! యొకబావి మేలు, మఱి బావులు నూఱిటికంటె నొక్క స
త్క్రతువది మేలు, తత్క్రతుశతంబులకంటె సుతుండు మేలు త
త్సుతశతకంబుకంటె నొక సూనృతవాక్యము మేలు చూడఁగన్. 65

" చమత్కారమంజరియందు "

ఉ. బంగరు దుప్పటంబు వలెవాటుగ నొప్ప హసన్ముఖాబ్జుఁడై
రింగున నారిఁ గాల నవురించి తటాలునఁ ద్రుంచె నాధను

శ్వేంగుఁడు గోపంకతావతభుజంగుఁడు వైరాబితసంగుఁడుం గృపా
పాంగుఁడు వృత్రదర్పబలభంజనయంత్రము మత్స్యయంత్రమున్ 66

" ల, ళలకు శబ్దానుశాసనునాదిపర్వమునందు "

చం. అలసత నొక్కఁగాఁ దరుణి యమ్మునిపుంగవు శ్రోత్రాల నున్నయా
మిళిత సుగంధబంధుర సమీరవశంబునఁ దూలి చాలపై
వలువెడలన్ వయల్పడిరెం వల్కుచంబులఁ గన్నయుగ్మమున్
లలిత కృశోదరంబుఁ దరళత్రివళిం గమతంగ మూరాజియున్. 67

" అనంతుని ఛందమందు "

కం. తాకుస్వరయతి యగు నిటఁ
దే కదలక జలధిఁ బవ్వళించె ననఁగ బ్రా-
హ్మాకలితదీర్ఘము గు నిటఁ
దే కవ్వడి రథముఁ గడిపె నిమ్ముల ననఁగన్ 68

" లక్షణాంతరమునందు " ?

సీ. భరిత భవార్ణవంబుతో వంత సరితెం!
లలిత విహారవంబుతో థకర సరితెం!
రమ్య మణిరాజరాజితో లకర సరితెం!
యనఁగఁ జెల్లు నభేదాఖ్య లమరి నట్లు. 69

వ. ఈపద్యంబునఁ జెప్పిన భకార వకారములకు నభేద-
వర్ణ మని చెప్పవలసినది గనుక యయుక్తమేను. లకార థకా-
రంబులకు మహాకవిప్రయోగంబులు లేనందువఁ దగదు.
శేష లకారములకున్ను సతుల్యవి సమ్మతము గాదు. తదను-
కూలంబులుగా వారు వ్రాసిన లక్షణంబులను విచ-
రించెద.

నైషధమునందు

కం. కైలాటరాయ! యభినవ
లీలా మకరాంక! చంద్రశేఖరాంకురచూ-
డాలంకార పదాంబురు-
హాలంకృత సుఖితనిర్మలాంత్య కరణా! 71

" రామాయణమునందు "

కం. దానవసుందరులత్తఱి
జానకి నందలమువిరాడద సమ్మద మెదవన్
గా నిలప శారదాభ్ర వి-
లీనత నేపారు చంద్రరేఖయుపోలెన్. 72

వ. రేఖా లేఖా శబ్దములు రెండును గలవు గనుక యీరెండు
పద్యములందుఁ గృతికర్తలు విశ్రమముకొఱకుఁ బ్రకృత-
మునందు లేఖా శబ్దమునే ప్రయోగించినారు. 73.

" వసుచరిత్రమునందు "

శా. ఓ లంబాలక! లోల లోలయన నాలోలంబు వేలంబునన్
లోలంబాలక రోమరుత్ క్రముకిబిసవల్లుల్దిన్ని తూఁటాడి తెం
గేలం బూని తటాలున న్వెస నక్షణంబు నాథాంబుజా
క్షీలోకంబు జయించి వారలయశస్క్రీఁ జెప్పు చందంబునన్. 74

వ ఈపద్యంబునందుఁ గొందఱు రోలంబాలక యని
చదువుదురు. అయితే నేమి. సంస్కృతమున లోలంబ,
రోలంబ శబ్దములు రెండును గలవు. కనుక నిచ్చట ను
లోలంబాలక యనేటట్టుగానే మూర్తి యభిప్రాయము.
లోలంబ శబ్దము నకుఁ జెంపు భారతమునందు.

"ఖేలల్లోలంబమాలా" యని అనంతకవి ప్రయోగించి-
నాఁడు. 75

"అభేద వర్గ యతి"

ఆ.వె. ప, ఫ, భ వర్ణము లవి మాయను మాయుకి
విరతి గూర్చునది యభేద వర్గ
వనఁగఁ జెల్లుఁ గృతుల నందంబుగాఁగను
భూరిగుణకలాప! వీరభూప! 76

"లక్ష్యము"

కి. పాలితాఖిలనతసంఘ! వైరిభంగ!
ఫాలలోచనసన్నిభైశ్వర్యధుర్య!
భవ్యశుభగాత్ర! పరమపావనచరిత్ర!
భిదురధరభోగ! కులదీప! వీరభూప! 77

"ఆదిపర్వము నందు"

ఉ. ప్రల్లదుఁడైన యొకక్షులపాంసుఁడు చేసిన దానఁ దప్పులం
బెల్లను దూషితంబగుట యేమియుఁ బూర్వము! కావున స్మరా
వల్లభ! తక్షకాధము నెపంబున సర్పము లెల్ల నగ్నిలోఁ
ద్రెళ్లఁగ సర్పయాగ మతిధీయుత! సేయుము విప్రసమ్మతిన్. 78

"సాంబోపాఖ్యానము నందు"

కం. మురసంహరు నాటోప-
స్ఫురణమ్మునకున్ సదాశివుండైన రణా
స్థిరనిలవఁగలఁడె! బాణా-
సురునకుఁ దోడుపడ వచ్చి పోలయుటు వినరే! 79

"ఆదిపర్వము నందు - మత్తకోకిలము"

ధీరు తీధృతరాష్ట్రపాండు లతిప్రశస్తగుణుల్ ప్రసి-
ద్ధోరుకీర్తులు నాకు నిద్దఱు నొక్కరూప తలంపఁగా
వీరు వారను నట్టి బుద్ధి విభేద మెన్నఁడు లేదు గాం-
ధారిపుత్రశతంబు నందుఁ బృథా తనూజుల యందు (మునే) యున్. 80

"లక్షణాంతరము నందు"

కం. ధర ప, ఫ, బ, భ, మాక్షరములు
పరువడి నేయెడను గూడి పాడగాఁ జెల్లున్
నరసింబావని? పడి యున
మరుదేవము లేమ కిరణాశి యనంగన్. 81

వ. ఈ పద్యమునందు ప, ఫ, బ, భ, మ యూ అయిదిం
టికిన్ని మకారము చెల్లనన్నాఁడు. అయితే నేమి! ప, ఫ, బ, భ-
లకు మకారమునకు అభేదవర్గువు గనుక అవి చెల్లును.
మకార
వకారమునకు నాచార్యప్రయోగములు లేవు, కనుక కూడదు. 82.

"హకారసంధియతి లక్షణము"

పాణినీయసూత్రము:- ఝయో హోఽన్యతరస్యాం.
ఝయంయుం పరస్య హస్య పూర్వసవర్ణో వా స్యాత్. ఘోషవ-
త్త్వాది గుణవతో హస్య వర్గచతుర్థః పూర్వసవర్ణః స్యాత్
వాక్ + హరిః : వాగ్ఘరిః. "లక్ష్యము" 83

కి. హరిసదృశశౌర్య! . . . . .
తతయశోదిత సరస . . . .
హరిగుణాఢ్యస్య! . . .
కరుణ వీరేంద్ర! కవివాగ్ఘరీకు తేంద్ర 84

" వికల్పాంతతి "

పాణినీయసూత్రము:- యరోऽనునాసికేऽనునాసికో వా.
యరః పదాన్తస్యానునాసికే పరే అనునాసికో వా స్యాత్.
ఏతన్మురారిః, ఏతద్మురారిః. 85

లక్ష్యము

గీ. సర్వగుణజాల! సాధుసన్మానశీల!
ధార్మికవరేష! ఘనలసన్మధురభాష!
నతకుముదసోమ! కుశలభృన్మహితధామ!
ధీరవీరేంద్ర! శాత్రభిన్నిభ! సుధీంద్ర! 86

" ఆదిపురాణమునందు "

మ. ఒకనాఁడిందుధరుండుఁ బార్వతియుఁ దానున్ దద్వనీకేళిఁ సరి
న్నికటానేకవనప్రదేశముల దైతేయేంద్రకన్యాస్వసా
నికురుంబంబులు పారిజాతకుసుమానీకంబుపైఁ జల్లద
ప్పకజాలంబులకెల్ల నెల్లయగు సౌభాగ్యంబు శోభిల్లఁగాన్. 87

" మనుచరిత్రమునందు "

మ. అకలంకౌషధసత్త్వముం దెలియు మోహంబు ద్వారకావంతి కా-
శి కురుక్షేత్ర గయా ప్రయాగముల నే సేవింప కుద్దంత గం
ధక వేదండ వరాహ వాహ త్రిపురభర్మాద్రి మిమ్మంచు కాం
తకు రాఁజెల్లనె! బుద్ధిజాడ్య జనితాన్ స్నానాదుల్గదా! క్షాత్రీయుల్. 88

" సరసంయతి "

తి.. గీ. చ, ఛ, జ, ఝాక్షరములు శ, ష, సలతో దను
మా, యటు నాకటి కొకటి యతి యెమనర్ప
సరసవిరమ మంద్రు చ... శి... వ. సత్కవుల్
కళువె వీరభూప! ఘనకలాప! 89.

" లక్ష్యము "

గీ. చటుల సంగ్రామభీషణ! శత్రుమారణ!
షణ్ముఖసమానధీరా! స్వచ్ఛప్రభాచార!
యక్షవిభుపుత్రరూప! యాదవదితీప!
సరసగుణసాంద్ర! వీరరాజన్యచంద్ర! 90

" అనునాసికంయతి లక్ష్యణము "

గీ. వసుధఁ ద, థ, ద, ధ, ట, ఠ, డ, ఢ వర్గము లవి
~~[illegible]~~ దాపలను బిందువులఁ బొందు తత్క్రమమున
న, ణ లతోఁ జెల్లుఁ గద! యనునాసికంయతి
యనఁగ వీరక్ష్మాపాల! యరివిఫాల! 91

" లక్ష్యము "

కం. అనఘాత్మ! విమతమదఖం-
డన! ఖండభుజాబలాభినంద్య చరిత్రా!
ఘనదాక్షిణ్య పాలకనం-
దన! వీరేంద్ర! సహజసద్గుణప్రకరఖనీ! 92

" విష్ణుచిత్తీయమునందు "

కం. లాలన నారక్తులగమ
నేం తెలిసి ప్రబుద్ధానాజ యుత కట్టడు చెలిం
బో లాఁతి. నిద నటున వేం-
తే శేవదే! కాల పృథు వశి జ్ఞానబావమునన్. 93

హరిశ్చంద్రనలోపాఖ్యానమున

ఉ. పూని మహా మహో వలంయ పోషణాభార మహోన విక్రమ
శ్రీనిధి మాధవుం డవతరించిన నేంబెడ జాతి సంకరం

జూనక పూర్ణకాముఁడయి యెప్పు జగంబు సదాశివాను సం-
ధాన పరాయణాద్విజగణాంబుల కబ్బె నభీప్సితార్థముల్. 94

"రాజశేఖరచరిత్రమునందు"

మ. కలమాన్నంబు ఘృతంబుఁ జాంతసము శాకవ్రాతముల్ పిండివం-
టలుఁ బాత్రేనింత జున్ను వెన్న యుడి యంగానాలు కెంగర్బకెంగల్
ఫలము ల్పానకము ల్రసాంతనము లంబళ్లూరుబిం డ్లూరుగా
యలు బజ్జు ల్దధిపిండఖండములు నందావిర్భవించె న్వెసన్. 95

"కిష్కింధాకాండమునందు:-

కం. బలవంతుఁడైన వాలికిఁ
దలఁకుచుఁ గిష్కింధ వెడలి త్వరలాన్ నలుది
క్కులకుం బాఱె మహావం-
దలమెల్లను భూమినాథ నాఁడు నరేంద్రా! 96.

"తద్భవయతి లక్షణము"

గీ. ధరణిని "క్ష" వర్ణమునకుఁ దద్భవమునందు
ద్రుతము హేడముట వలన నక్షతముగాఁగ
న, ణాలు తద్భవయతియున "ఖా" కుఁ జెల్లు
నంతుకలిత వీరభూప! ప్రజ్ఞాకలాప! 97

"గణితమునందు - పావులూరి-మల్లన

ఉ. శ్రీనిధిరైన శివ్వనను జిమ్మననున్ మఱి సూర్యదేవునిన్
ధీనిధిఁ బోలనార్యులను దేజమునన్ రవితుల్యులైన యా
సూనుల నల్వురం బడసె సూరిజనస్తుత సత్యభారతీ
జానులఁ బద్మగర్భ పదసంబుల నాలుగు జాతి వాలిలన్. 98

"ఏకోటియతి"

గీ. ఘనత శేఫకు శేఫ, అకారమునకు
గరిమతోన్ అకార మిడి నేకోటియతియగు
అవఱవ లానచ్చు వైరుల అంతు లరాఁచి
రచించి తెలసితి తెల వీరరాజ! యనఁగ. 99.

"శారదాదర్పణమునందు"

గీ. చ, ఛ, జ, ఝ లకును మొదలయాప్తములు మూఁడు
సరస వడి నిల్పఁ గానేక జాతిరైన
బిందిరాకు, శేఫకు వడి యుండరాదే!
పొసవర్ణంబు(లను) గూర్ప రాదు గాక. 100.

వ. ఈ పద్యము సకల లాక్షణిక సమ్మతము గాదు. ఎట్లనిన 101

"అనంతుని ఛందమునందు"

కం. ధర నేకోటి వళ్లై తగు
ళ, ర, మ, ఱ, వలు వానిలోఁ దాలంగ లాకునే
సరి శాయుచ విశ్రమ వే-
ళ రమాధిప శిందునుం గలసి వర్తించునే. 102

ఆ. గీ. మరుని తం(త్రి) లోక మహితుండు యాదవ
రాజసింహ మూర్తి రక్షణకుండు
ఆఁగ వేలపనఁగ అంపిల్ల నేకోటి-
వళ్లు నాఁగ నిట్లు వనజనాభ! 103

"చిత్రకవి-పెద్దిరాజు"

గీ. మహిమ నేకోటి వళులన మ, ర, వ, ఱ, లకు
రచించిఁ దమతమ కేగుచుండు రమ్యచరిత!

వనధిగంభీర! సద్గుణావాస యనఘ
భంజితాసురసముదాయ! యాదవేంద్ర! 104

॥ కావ్యాలంకారచూడామణియందు ॥

కం. మ, ర, వ, ల, అ లేకతరమగు
లరయుఁగఁ దముతముక కవులంయనుమతి వఱలై
పరఁగుఁ, బదాంత మకారము
ఈ పోఁ బాందిన ప, ఫ, బ, భ, మ ముల పొసఁగినచాటువే. 105

॥ ఓష్ఠ్య విరమణము ॥

గీ. రహిని శ, ష, స ల మఱి హకారమును వదలి
రచియుకలికాకలికి యతి చెల్ల నోష్ఠ్యవిరమ
సంజ్ఞ చెలఁగను వరచర్య! శౌర్యధుర్య!
షడ్గుణాకలాప! వీరేంద్ర! సదయహృదయ! 106

॥ భిన్నయతి లక్షణము ॥

గీ. జగణమధ్యంబునందు భాస్వరము గాఁగ
గురుసుపైనుండు నిత్యంబు గ్రుంకు పాదము
సతులవులదాని భిన్నవిశ్రమముటంద్రు
విభవనిర్జితసురరాజ! వీరభూప! 107

॥ విజయవిలాసమునందు ॥

ఉ. చెట్టఁ దనంబునం జనకు జీవనమంతయుఁ దాను వెల్లఁబుచ్చి తాఁ
బుట్టినవారి యచ్చె అచి పుట్టిన బిడ్డనికెం బెద్దైన ని
యుట్టి నిశాటకృత్యమున కెవ్వరు రాయక సమ్మతింతురే
వెట్టి ప్రదోషవేళ జనియించిన వాఁడవొ! గాక చంద్రమా!
ఈ. పొరి మాదినఁ దనాలచని ప, ఫ, బ, భ లకగునే 108
(ఇది సాత్మక లోని పాఠము.)

ఉ. చిత్రముఁ దల్లి తాఁపు వెనుకఁ జెరిసినఁ జెంయఁగ నిమ్మ వైష్ణవుం
జెత్రిన నేత్రనిమ్మ వచింయంచెదఁ గల్గన మాట గట్టిగా
నత్తరఖాంయతేక్షణా కటాక్షవిలాసరసప్రవాహముల్
కుతుకంబంటి తామరలకుం దలమున్నలు గంధువీరాలకున్. 109

॥ ఆగమము రానందుకు శ్రీరంగమాహాత్మ్యమునందు ॥

ఉ. గందపుఁ గండ నేత్రములఁ గందు తమేలది తెవయుండ్లలూఁ
గెందలరాకు పొన్నున సుఖించి నిలాంతరతీత్రమంబునుం
జెందిన చెంచు గుబ్బెతల చెకురులఁ జిమ్ము జవాదివాసనల్
విందులు సేయుచున్ వెన్నెలఁగు వేకువఁ గోమల గంధవాహముల్. 110

॥ ప్రత్యేకయతి ॥

కం. పదమునకన్నను పరమగు
నదియును శబ్దంబు మొదటి యక్షర మది పెం-
పొదవ కలాపము గాకను
బాదవినఁ బ్రత్యేకయతియు భువి వీరన్నృపా! 111

॥ లక్ష్యము ॥

గీ. అర్థులను బ్రోచుచున వెట్టియది యటంచు
లేవివాదఁగఁ దెలిసినట్టిది వివేక
మనుచు నారులకు బోధించు నంచితముగఁ
గలుప వీరేంద్రుఁ డనఁగ లక్షణంబు లంతెన్. 112

॥ చిత్రయతి లక్షణము ॥

కం. కొందఱు ప్లాకుఁ గవర్గము
నందలి తాలవుల నాల్గు నందముగాఁగన్
బొందింతురు చిత్రంబుగ
మందరగిరిధర! వీరమహీపాలవరా! 113

"శాంతిపర్వమునందు"

కం. జ్ఞానము కేవలకృప న-
జ్ఞానికిఁ బరిపూర్ణవిధిఁ బ్రకాశము సేయం
గా నది సకలధరిత్రీ
దానంబునకంటె నధికతరఫలద మగున్. 114

వ. ఇవి వాక్యదోషంబు లంటెన్న నింకఁ బరరూప-
యుతి, [2]న(ఇక్)సమాసంబుయుతి, [3]పాదియుతి, [4]అఖండం-
బును, [5]శబ్దద్వంద్వవిరమణంబును, [6]సవర్ణవిశ్రామంబును,
[7]అప్పంతసంధియుతి, [8]విభాగవిరామంబును, [9]ప్లుతయుతి,
[10]అభయుప్లుతయుతి, [11]అగమవిరమణంబును, [12]పంచవిధ
విభక్తివిరామంబును, [13]సమాఖండయుతి, [14]నిత్యసమాసం-
బును, [15]సభయవిశ్రామంబులు పంచదశవిధంబు లంటెన్నఁ
దత్త్రయం బెట్టిదనిన 115

"పరరూపయుతి లక్షణము"

వ్యాకరణసూత్రము:- "అచోఽంత్యాది టి." అంత్యాచ్
ప్రభృతిశబ్దస్థి సంజ్ఞః స్యాత్. వార్తికము. శకంధ్వాదిషు
(టేః) పరరూపం వాచ్యం. 116

సీ.. అరయు శకంధు కర్కంధువులు వృకంధు
కుద్దాల కుతీర (కులట) యును నేడు
లాంగల తేషా మతిషా మనీషా.. అం?
పెసఁగ మంజీర మస్త్రిష పదము
లలర నలక్త కర్పటము బళ్లెహ స-
తంబల మహిత సీమంతములును

కలయు శకంధ్వాది గణమగు విట్టికి
రూఢి విహితఁగఁ బరరూప మొదవ్య

గీ. సాదిశబ్దంబులవలన వేదండపదము
నెలమి సారంగపదము గ్రహింపఁబడెను
నవని సుభయంబులును నివి యుతికిఁ బెల్ల
వెలయుఁ బరరూపయుతి యున వేరభూప! 117

"వేదండః:- వేదః సామవేదః అండః ఉత్పత్తికారణం
యస్య సః, వేదండఃస్సామజస్సింధుః... ఇత్యమరః.
వేదండశబ్దమునకు - ఆదిపర్వమునందు.

మత్తకోకిల.. దంతిదానవితవేర! సూరినిధాన! దానవనాద కో-
దండపార్థ పరాక్రమప్రియధామ! దిక్పరిపూరితా
ఖండపాండుయశోనిధీ! పరగండభైరవ వైరివే
దండదండవిదారణోగ్రతరాసిభాసిభుజార్గళా. 118

"భీష్మపర్వమునందు"

ఉ. పాండునృపాలనందనుల పావని ముందుగఁ దాఁకి నట్లు భీ-
ష్మండు గదంక మై నడుచు చాటికిఁ బెకలి గాఁగఁ ద్రొబ్బి యొం-
డొండ గదంగి సేన తమ యుబ్బున కుబ్బఁగ నన్యసైన్యవే-
దండముఖాంగము ల్వ్యధవితానము గాఁగ నిరీప్రకాశులై. 119.

సారంగశబ్దమునకు. సారాణి అంగాని యస్య సః,
సారంగ శ్చాతకే భృంగే కురంగే చ మతంగజే. ఇతి విశ్వః.

"చంద్రికాపరిణయమునందు"

జంగమరాణ్మహాద్రిసదృశంబులు తత్పురిఁ గల్గు భద్రసా-
రంగవరేణ్యము ల్పయికి హస్తము లెంబుకసాఁగి యుర్వింపు-

ద్గాంగ రఘురంబు పెల్చి మజి తద్భవమధు ప్రకరంబు దప్పివా
యుంగ నాపంగు రంగుగ నిజాఖ్య వహించిన బాలకాళికిన్. 120.

॥ భీష్మపర్వమునందు ॥ ?

అంగదసాధు త్రిగంధిన వ్యకావత దన్వెస, జాటిట్టుకొన్న స
ర్వాంగములం జలంప చెగడుందుచు దిక్కుల చూచుచున్న సా
రంగిలు బోతె నుండెఁ, గురురాజు! భరతన్న తానేన భీష్మనా
జింగబుళించి పాండవ్రల ఝ్రుంఖిత విక్రమతలఁ జాల్చుటన్. 121

॥ న(ఇక్) సమాసంతుతి ॥

తే. న(ఇక్ స) మాసంబులకు ఛందముగ నవంత ?
సుకృత నిర్మలాత్మ, తనుచు నానేకముగను ?
. . . .
విబుధు లెంతురు నిన్నన విరభూప! 122.

॥ అనేకశబ్దంబునకుఁ గాళహస్తిమాహాత్మ్యంబున ॥

ఉ. తాను గువారఖంగవు సుధాకరవతాళింపుఁ గాడి మాడి యిం
పైన రతిప్రసంగముల నర్ధ నివిరాలత నేత్రపద్మముల్
మానవి చుంబనంబుల మాటల సోకుల వేడి వేడిపు-
న్నిని కపుంగి అంతలు ననేకవిలాసములం బెలంగఁగాన్. 123.

॥ ఆముక్తమాల్యదయందు ॥

చం. మలచి పంతెగాబకొశములమాడిచ నానర్చిన పద్మరాగవుం
గల నపుటె క్షిణా ల్బామిడికంబులతో నపశంబుగెరాడు బి-
ల్లల నలపై జంతుంతముఁ బలంబున గెల్వఁ దదంశితంబుతై
నిలచిన భంగి మాడుపులనేకము లల్లసిలంబు రంబువవే. 124

॥ అనర్గళశబ్దమునకు - ఉద్యోగపర్వమునందు ॥

కం. స్వర్గపథభ్రష్టుండై
దుర్గతికిం జొరెడు నతఁడు దుష్టాత్ములకున్
దౌర్గత్యముసు జనులకు న-
నర్గళసద్గతియు నగుట యరుదే! యెందున్. 125

॥ అమాన శబ్దమునకు - ఉద్యోగపర్వమునందు ॥

కం. అనఘాంఘు బాహుగర్వ ము-
న్మానంబై యుమిస్సంతాది సముజ్జ్వల ముని స-
న్మాన ప్రవృద్ధ మగుటను
దానం గాలంబు వేచెదను జంతువు గానన్ 126.

॥ అనంత శబ్దమునకు - నన్నయాచార్య ప్రయోగము ॥

ఉ. శ్రితతపోషణంబున వసంత విలాసమున స్మనేషి వి-
ఖ్యాతమునం తపోవిభ్యవము నాదగుణాభరతిన్ సమున్నవ-
ర్ధితముధర్మరక్షణ మహా మహిమ స్వహిమాప్తి నిత్యలా
కొత్రుంయు, రౌదిరాజు నిభుఁ దత్యకలంక చరిత్ర సంపదన్. 127.

వ. నాకశబ్ద నాస్తి పదములకు నిటువలెనే అర్థమన్న
వాల్లున్న చెల్లును, నాకశబ్దమునకు నవిద్యతే అకం
దుఃఖం (వ్యుత్పత్తి) నాకః. 128

॥ కావ్యాలంకార చూడామణియందు ॥

కం. నెకరవాలము పాతై
నాకంబున కేగి రాజ నారాయణ! యమ
భూకాంతు తెల్లి చనవా!
నాకవిటాన్తములఁ దూలనడఁతురు కడిమిన్. 129.

"గౌరరాజు చాటుధార"

ఉ. ప్రాకటదర్పులై సకలరాజులు లెక్కనృపాల నాజిలోన్
దాఁకు విరోధిసైన్యము వసుధం బాదవ స్వరియింప వచ్చుచోన్
నాకసమెల్లఁ బ్రమ్ముకొను సంచితదివ్య విమాన సంచర
న్నాకవిలాసినీ చరణహంసక భూరిరవాభిరవాధ్వనుల్. 130

"విరాటపర్వము నందు"

కం. మును వేఱుతు నేంతు విరాటలు
నను నేసినఁ గాని యనుసుతు నాకేశసుతుఁడునై
ధనురాచార్యుఁడు డెబ్బది
సునిశిత బాణముల నేసెఁ జూపఱు పొగడన్. 131

"నాస్తి పదమునకు - శృంగారషష్ఠము నందు"

సీ. తల్లియును దండ్రి దైవంబు తలఁప గురుఁడు
కాఁడె! యతఁ డేమి చేసినఁ గనలఁ దగునె!
నాస్తికాధమ! రోరి! యన్యాయవృత్తి
నాస్తి తత్వం గురాత్పరమ్మనఁగ వినవె! 132

"ఆముక్తమాల్యదయందు"

శా. ఆనిష్ఠానిధి గేహసీమ నడురేయాలించె నస్త్ర్యంబు లెం
తే నాగేంద్రశయానుపుణ్యకథలం దివ్యప్రబంధానుసం
ధానధ్వానము "నాస్తి శాక బహుతా నాస్త్యుష్ణతా నాస్త్యపూ
పో నాస్త్యన్నమపార్థవంచ కృపతా భోక్తవ్య" మన్పల్కులున్. 133

"పొలది యుతి"

సీ. పొలదిసంఘంబు లేచె (లాఘవంబు?) ...... దిది
కడమ పాట్లకి నచ్చుట గదింతు నప్పు

దచ్చు పాల్లను జెల్లను జెల్లను బాదింతుతింతు-
సంగ వీరక్షితేంద్ర! ప్రజ్ఞాపహేంద్ర! 134

వ. పర, ఆజ్, అధి అనే యీ మూఁటికిన్ని అప్పకవి వీరభూ-
పాలుఁడు తెలపనిన? టీకఁన మొదలయినవారు చెప్పిన
లక్షణములు గలవు. ధూర్జటి లక్ష్మీపతి
(ఇక్కడ మాతృకయందే కొంత గ్రంథపాతము కానవచ్చును.)

ఉపసర్గములు:- ప్ర, పర, ప్రతి, పరి, అతి, అధి, అభి, అవ, అను, ఉప, సం, సు, అప, ని, వి, నిస్ నిర్, దుర్, ఉత్, ఆజ్ ఇవి
ఇరువదియిన్ని ఉపసర్గంబులు. 135

లక్షణము.

సీ. పొంకుశౌరేంద్ర! రజతాద్రిభాగధేయ!
ప్రాప్తశుభకీర్తి విస్ఫూర్తి! భవ్యమూర్తి!
ప్రాంచదభినంద్య చర్య! మహాద్రిధైర్య!
(ప్రౌఢ?) ప్రోద్ధతగుణసాంద్ర! వీరభూపాలచంద్ర! 136

సీ. ఆర్తజనముల నెల్ల సముగ్రకరుణ
నభయము మెసఁగి భరించు నిరంత~~...~~రంబు
భళిర! వీరేంద్రుఁడనుచు నభ్యంచితముగఁ
బలుక లక్షణంబులకు నిట్లు పొడుఁగులగును. 137

"ఆదేశవిభ్రమము"

సీ. సముచితంబుగ ధ్వపాది శబ్దములకు
నచ్చు పాల్లను జెల్లు విభ్రాంతముగను
విలసదాదేశయుతింపను పేరు గలిగి
రక్షితకవీంద్ర! కళువె వీరక్షితేంద్ర! 138

ద్వీప శబ్దమునకు. ద్విర్గతా ఆపః అస్మిన్నితి ద్వీపం. " ద్వ్యన్త-
రుపసర్గేభ్యోऽప ఈత్. అప్ శబ్దాకారమునకు ఈకారము వచ్చినది.

" కావ్యాలంకార చూడామణియందు "

ఉ.. ద్వీపులఁ బ్రాంచు విశ్వజగతీపతి యుత్తమశక్తి జాంబవ
ద్వీపమునందు గొప్పలకు నిమ్నగఁ జెందు బయం బ్రసన్నుఁడై
గోపతి ధేను వప్రభునకుం దనవైభవ మిచ్చెఁ గాక యే
భూపతు లీవదాన్య గుణబుద్ధిఁ బ్రసిద్ధి వహించి రుర్వరన్. 139

నైషధమునందు - సీసపాదము.

వితత నవద్వయ ద్వీప నాయకుఁడు -
శ్రీ వధూటీ సమాశ్లిష్ట భుజుఁడు. 140.

వ.. అంతరీప ప్రతీప శబ్దములకు ఈలాగే.

(నిత్యసమాసము తి.)

గీ. ఒక సమాసంబునను శబ్దయుగము గలసి
పదము తెల్పుటు గావింప బాగు గాని
యువిరెడు నిత్యసమాసంబు లనఁగఁ బరగు
వితత విద్యాబ్జినవభానుఁ! వీరరాజు! 141

సీ.. నారాయణోపాయన రసాయనములు నా-
రాయణ రామాయణాద్యములును,
గల్లాట శబ్ద మేకాంత మార్తాండ వ-
రాకార జనార్దనాద్యములను
సర్వాంత పదార్థంబు లావిశన పదంబు
నాదిగా నిత్యసమాసము లగు
నరయంగ నీటుప్పు పాల్లను జెల్ల న-

ఖండ విస్రమ మన గణుతికెక్కె.

గీ. ఘనుఁడు వెల్లంకి తాతన కవివరుండు
నిటుల నిత్యసమాసంబె యుండెడవ న-
ఖండ యతి యన పలియించె ఘనము మీఱ
భవ్య విభవేంద్ర! వీర భూపాల చంద్ర! 142

వ. నారాయణ శబ్దమునకు నారాః ఆపః అయనం స్థానం
యస్య ఇతి నారాయణః.

" సన్యాయాచార్య ప్రయోగము "

ఉ. పాయక పాకశాసనికి భారత ఘోర రణంబునందు నా
రాయణు నట్లు దానును ధరామర వంశ విభూషణుండు నా
రాయణభట్టు వాఙ్మయ ధురంధరుఁ డీకృతి కిష్టుఁడు సవ్య
సాచి యనుండు నైనవాఁ డభిమతంబుగఁ దోడయి నిర్వహింపఁగాన్. 144

" ఊహాయన శబ్దమునకు - సుదక్షిణాపరిణయము నందు "

చం. వలఁబడియున్న జక్కవ కవం బురికించుచు సన్నపైఁటలో-
పల జిగి సుబ్బదోయి కనుపండువు సేయఁగ మోడ్పుఁ జేతు లో-
దలను ఘటించి వెన్నెకడి పదంపడి మెల్లన డాయఁ బోయి తా
యప్పుడు విరిబంతి దోయిట నుహాయన మాయన కిచ్చియుట్లనునే. 145

" హరివంశము నందు "

చం. అచటికి దానవాంతకుఁడు నంతటిలోఁ జని యానుపూర్వితో
నుచిత విధోపచారముల నారడిలం గుశలానుయోగ పా-
క్ష చతుర . . . ముదం బెసఁగ నందఱ ధన్యులఁ జేసి యప్పుడ
ప్రచలితుఁ డబ్జనాభ నుహాయనముల వును చూపి యిమ్మటనే. 146.

"రసాంతున శబ్దమునకు"

క. సత్యసంధుఁడు హార్యక్ష్మ శౌర్యధుర్యుఁ
తనఁగ విలసిల్లెఁ గలువె వీరాఖ్యనృపతి
యద్భుతంబైనబుట్టి యతాంతువంశము చరిత
మఖిలజనులకుఁ శ్రోత్ర రసాంతునంబు. 147

"జైమిని భారతమునందు"

సీ. గీ. మత్తిమహాత్రంబె పిల్లలమత్తి పేరు
పేరువేలఁగాదు శారదాపీఠకంబు
వారలనపలఁ బనవేరు వాక్యసరణి
సరసులకు నెల్లఁ గర్ణరసాంతునంబు. 148

"వాతాంతున శబ్దమునకుఁ జారుదేష్ణ చరిత్రమున"

క. ఉచ్చరలు నందనంబునఁ దెచ్చుకొను సు-
రాగసుమమయుల పార్శ్వవాతాంతునముల
చెంతఁ గాటాఁది తత్పురస్త్రీల కాపఁగి
వేఁడి కాని జోవృదులు కప్రవిభింతువములు. 149

"విరాటపర్వమునందు - సీసపాదము"

సీ. పా. తరుణులఁ బతులఁ వాతాంతునమ్ముల నల్ల
మలయు వేఁజాకల మలయుపవను. 150

"రామాయణా శబ్దమునకు - రాఘవపాండవీయమున"

ఉ. విరమెత నర్థగౌరవసమృద్ధియు శబ్దవిశుద్ధియుం దిరం
బైయున నద్భుతం బరఁగ సంధ్రువచస్థితి భారతంబు రా-
మాయణమున్ రచించిన మహాత్ములనాత్మఁదలంచెదస్వ గ
ర్గంకుల నన్నపార్యుని దిక్కనవెజ్జన భాస్కరాఖ్యుని. 151

(జైమిని భారతమునందు)

వతానిజల్పితమైన రామాయణంబు
స్వరలయలు గ్రామ మూర్ఛనా సరణి తెలిసి
గానశక్తుల మెఱసి సాక్షాత్కరింపఁ
బాడిరాలాపములఁ ద్రిసప్తములు మురిసి. 152

మ. మతిన్ని బాదరాంతుణా పలాయున, కాత్యాంతున, శాక-
టాంతున, బాధాంతున, దక్షిణాత్త్రాయణాది శబ్దముల-
కున్ని ఇట్టు వతనె చూచుకొని వలసినది. 153

కర్ణాట శబ్దమునకు - రామాయణమునందు.

శా. లాటీచందనచర్చ చోళమహిళా లావణ్య సామగ్రి క-
ర్ణాటీగీతకళాసరస్వతి కళింగాంతఃపురీ మల్లికా
వాటీమంజరి గౌళవామనయనా వక్షోజహారావళి
పాటింపందగు నీదుకీర్తి రథినీపాలాగ్రణీ! సాహిణీ! 154

"శ్రీనాథుని వీధినాటకమునందు"

మ. కుసుమంబద్దిన చీరకొంగు వాలంతుం గ్రొవ్విరుపాలిండ్లపైఁ
ద్రిసరంబుల్గా బహర వేణి యుపటూదేశంబుపై రాయఁగాఁ
బస నెవ్వఁడా రెముకందు రాత్రిరతులం బల్లాసి గావించిన
న్వసివా ఇట్టడుచూ వచ్చుచున్నంయది కర్ణాటాంగనం గంటివే! 155

"వికాంత శబ్దమునకుఁ బారిజాతాపహరణమునందు"

ఉ. అంతట నాకఁనాఁడు ధవళాంబుజనేత్రుఁడు వచ్చి రుక్మిణీ
కాంతగృహంబులోన శశికాంత శిలామయవేదివిహారదే-
కాంతమునందుఁ గాందఱు మృగాయతనేత్రలుగొల్వ బూరమ
త్యంత వినోదకేళిమైయు నాడుచు నుండఁగ నద్భుతంబుగాఁ. 156.

(ఆదిపర్వమునందు)

సీ.గీ. కామసుఖ సంగములకు నేకాంత గృహము
పొలుపు పాలించు ధర్మార్థములకు నిధియు
యాస్పదం బన వక్షత్రుంపూసురమ్ము
తైన జనుల కెంతయు సొంపు నప్పురంబు 157

వ. ఈ ప్రకారమునన లతాంత నిశాంత వేదాంత సిద్ధాంత రాద్ధాంతాది శబ్దములకుఁ జెప్పవచ్చును. 158

" మహాంత శబ్దమునకు శృంగారషష్ఠమందు - సీసగీతి.

సీ.గీ. వలవదు భయంబు దారెంతవార లైన
నట్టివారలు మన కగ్గమైనవారు
వారు విరటుంబునకుఁ గాఁపువచ్చువారు
లనుచు బుద్ధిఁ జెప్పె మహాంత సుతుఁడు. 159

- ద్రోణపర్వమునందు -

మ. ధరణీచక్రము దిద్దిరం దిరిగె దుర్దాంతుండు కుంభీభవ
తిఁగురుణుం డొర్మె దిశావితానము వడంకె న్మిన్నదచ్చె న్మహీ
ధర సంతానము లూనఁ బ్రకటదశ సుధ్వాంతంబుతై యుంబుధుల్
పొరలె న్నక్షత్రాలవీరాడ పెట్టు పిడుగుల్ వ్రైసె న్నితాంతధ్వనిన్. 160

వ. వనాంత శబ్దమునకు వనే కాననే యొక్క స్థాన మన్పేతి వనౌకస్సు. 161

" అధర్వణాచార్యుల విరాటపర్వమునందు "

కం. శ్రీకంఠుఁ డెదురు నపుడు వ-
నౌకోధ్వజ మింద్ర మకుట మణ్ణువతురగా
నీకము దివ్య శతాంగము
నాకప్పటి కబ్బియున్న నతఁ డేమగునో! 162

" జనార్దన శబ్దమునకు - సాంబవిలాసమునందు "

చం. శరధిసుతాకళత్ర! నవసారసనేత్ర! బలాంతకాది ని
ర్జరనుతనామ! పాతకవిరామ! విహంగమయాన! చారుక
ర్బురపరిధాన! పాండవవిశారద విభ్రంజన! నిశ్చలాత్మ! కా
ళు రుచిజితాభ్రఖంజన! జనార్దన! కైటభదైత్యమర్దనా! 163

" ఆరణ్యపర్వమునందు "

చం. నగి నగి యంతయు న్వినుము జనార్దన! యెవ్వఁడు బాంకువల్లమ
త్సగణిత విక్రమోరుబల ధైర్య సమగ్రుల మల్లుగాక కా
లగతి రాలంగఁ ద్రొవఁగఁ దలంబగునే! యనుగాక నీకు మె
చ్చుగ నిదె పాంచాలి మన్నైదము స్రుక్కుడు చావున కాత్మ నేమియునే. 164

" అనన్య శబ్దమునకుఁ గావ్యాలంకారచూడామణియందు "

ఉ. ధన్యుఁడు విశ్వభూవిభుఁడు ధారుణి నేలఁగ భూజనంబుల
న్నన్య హితత్వ సంపదల నొందిరి దంపతు లంపు నింప న
నన్యన సుఖానుకూలతల నోమిరి విప్రులు వేల్పుపిండున
నన్యన సుప్రీతి తుష్టి కుశలాదుల నొందిరి నాఁడు నాఁటికిన్. 165

" నాబంత శబ్దమునకు - శృంగారషష్ఠమునందు.

ఉ. సంతతభక్తియుక్తి గానసాగకయుండిన నందనివ్వు నై
త్యంతకు పాదపద్మములయందు నాకా నాకయుప్పు దే, నిజ
స్వాంతము తద్గుణాభిరతుఁడై నరుఁ డెప్పుడు నెలకొల్పునాఁ
డంతకుఁ దద్ఘటాఘఁ గలదైనను జూడఁడు భూవరోత్తమా! 166.

" విరాటపర్వమునందు "

ఉ. స్వాంతము బామునగర్వ ఘన సంతమసాంధము గాఁగ శంకయా
వంతంయు లేక కీచకుఁ డహంకృతి ముంగలఁ గానమింటపా

భ్యంతర సీమఁ జొచ్చి దరిఁ జేరి యాకసి పెచ్చఁగాంచి యు
త్స్వాంత ముదావహం బగుదు నందు శరణంబునఁ గేల సాఁపఁగాన్ 167

" పదార్థ శబ్దంబునకు - సాంబవిలాసము నందు."

గీ. మాలికి నెడసేఁగి సకల పదార్థములు నొ-
పొందునను వెట్టి నీ ముద్దు పట్టి యౌర
జాంబవంతుని దౌహిత్ర శౌరిపుత్ర
సాంబు నాప్పించి ప్రతికించు సకల జనుల. 168

. భాస్కర శతకము నందు.

దక్షత లేనియింటికిఁ బదార్థము వేఁడొకచోట నుండి వే
లక్షలు వచ్చుచుండినఁ బలాయనమై చనుఁ గల్ల కాదు ప్ర-
త్యక్షము వాగుల న్వఱద లక్ష్మియము వచ్చిన నీరు నిల్చునే!
యక్షయమైన గండి తెగినట్టి తటాకము లోన భాస్కరా! 169
(బసు దారిర)

ఆపోశన శబ్దమునకు - రామాయణము నందు.

కం ఓ శశిముఖి! యాపోశన-
త్రేశుఁడు కలశభవుఁ డుండు నిట యతఁడు తపో
రాశి మహాత్ముఁడు మును వా-
పోశనముగఁ జేసితె సాగరంబుపు తెల్లనే. 170

" శృంగార షష్ఠము నందు."

సీ. గీ. తత్తరమున నాపోశన మెత్తఁ జాలు
భూసురుం డెత్తు నుత్తరాపోశనంబు. 171

" శబ్దద్వయము యతి."

గీ. యుష్మ దస్మ త్పదంబుల నావరచ్చు
లదికి నప్పుడు సుభయంబు యతికి జెల్లు

వరయు శబ్దద్వయము క్రాంతి యనెడు పేర
వీరభూపాల! బుధజన వినుత శీల! 172

" సాంబవిలాసము నందు."

కం. చతురానన వందన! ని
వృత మోదన వర్ష! యస్మదాసనము నన
శ్రుత కృతత్వాదనైతివి నే
నతి పావన మత్వ స్మదద్వయము చెల్లునే. 173

" ఆదిపర్వము నందు."

కం. త్రస్తుత ఫణి సత్రభయ
త్రస్తాత్ములమైన యస్మదాదుల కెల్లన్
స్వస్త్యయని పలుక నవసర
మస్తికుని కయ్యె నిప్పుడంబుజనేత్రా! 174

" నవార్థం యతి."

గీ. చెలువున నవార్థమున నచ్చిన నవర్ణ-
మునకు పైఁ బచ్చు లతికి నప్పుడు నవర్ణ-
యతి యనంగను భువి సుభయంబుఁ జెల్లు
భార్గవ దేవేంద్ర! వీరభూపాల చంద్ర! 175

" చంద్రభాను చరిత్రము నందు - నీస పాదము.

సాంబ లక్ష్మైక యుపాధ్యాయ! యీ యెముక తప్పు
సైరింపుమనితెం శిష్యత్వంబు. 176

విష్ణు చిత్తీయము నందు

గీ. సామరది ద్యక్షు ఖ(చర) రక్షః పిశాచ
పుంజ మహాధుర్ [భవ?] కృతత్ర ప్రభంజనముల

పోక వేఱవారె కల్లున్నా శూర్పణాఖ
ముక్కు సెవులఁ బాఱ మెను బోల్లు కట్టి బాతె ? 177

॥ అవ్యయంతు సంధియతి ॥

ఏది యును పలుఁ గాఁడను నేనుసినట్టి
సంధి కుభయంబుఁ జెల్లు విశ్రమము పట్లు
జగతి నవ్యయము సంధివిశ్రాంతి యనఁగ
వితరణాబాతామరవమహాబ్జ! వీరభూబ్జ! 178

॥ లక్షణము ॥

ఎప్పుడైనను నే నవ్వెన్నేని వాని
నేర్పుగాఁ బ్రాణము నేదిరించ నేని తనివ
శిక్ష వానికిఁ గావించు సాక్షిణమునఁ
గజువెవీరేంద్రుఁ డనఁగ లక్షణంబు లందెన్. 179

శేషధర్మమునందు

కం. పెట్టుఁడు సారకమార్గం
బెట్టి మహోక్రూరకర్ముఁడైనను దుది ని
ట్టి ట్టనక నెమ్మనంబున
నెట్టన హరితలఁపు గల్గెనేని మహాత్మా! 180.

॥ విభాగంయతి ॥

గీ. వసుధఁ బరిమళాబాధక పదము గదిసి
యెసఁగినప్పు డప్పు హల్లు రెండేసి యతికి
శివితాఁ జెల్లు మఱి తూమెడేసి రాక
అప్పు నర్థులకెల్ల వీరేంద్రుఁ డనఁగ. 181

॥ ప్లుతంయతి ॥

సీ. ఒకమాత్ర లఘువగు నెం హాదవంగను ద్విమాత్ర
గురువు త్రిమాత్రలు పొందిన ప్లుతము
నట్లు ప్లుతమ్ము దూరాహ్వానమున ఖేతి
సంగీతమును శోక సంశయములఁ
దనరుఁ దు లందును దద్దయుఁ బాదికట్టు
తాదృక్ప్లుత సమన్వితంబలైన
వర్ణంబునకుఁ జెల్లు నిర్ణయంబుగ నప్పు
హాతైన సుకవుల యనుమతమున

గీ. సహిత మదభంజన ప్రవీణా! యనంగ
నవ్య సద్గుణ గుణాధుర శూరా! యనంగ
సమపమాంభోజ మిత్ర తేజా! యనంగ
జగా! కఱువెవీరభూబ్జభూబా! యనంగ. 182

॥ దూరాహ్వాన ప్లుతమునకు - గపాపూర్ణాదయమున ॥

మ. అకటా! యేమని దూరుదాన నిను నాథా! వేఁగు జామయ్యెఁ బాం
దికఁగాఁ బాదము లాత్తురమ్మ సుటగానే! యేమంటి యేమో కదా!
నికటస్థానికిఁ జేర రమ్మ సుట గాదే! కాంత నెంతప్పెంప్పఁ బూ
నిక లాఁగ సస్సల విచ్చి బూచుటయు కాదే! తేదాకింతే నియమునే. 183.

॥ ఖేతిప్లుతమునకు - మనుచరిత్రము నందు ॥

ఉ. ఎవ్వతె వీవు భీత హరిణేక్షణ! యొంటిఁ జరించె దోటలే
కివ్వన భూమి భూసురుఁడ నేఁ బ్రవరాఖ్యుఁడఁ ద్రోవ దప్పితిం
గ్రొవ్వున నిన్న నగమునకుం జనుదెంచి పురంబుఁ జేర నిం
కెవ్విధిఁ గాంతుఁ జెప్పఁగదవే! తెరువేది శుభంబు నీకగునే. 184

"రామాంతరాళము నందు"

కం. జనకజకు సుమిత్రాసం
దనునకుఁ బ్రాణమిల్లి సముచితస్థితి దక్షా
సనమున నుండఁగ రఘుపతి
యనుజన్ముని జూచి సేమమో! జనపతికిన్. 185

"విజయసేనము నందు"

ఉ. వల్లభుఁడేగు దుర్లభుఁడు వానిదెసం దగులాడి యువిమ్మెయిన్
దల్లడమందెదేల యనుచితస్థితికి న్ననుఁ జూపఁ జూపినన్
దల్లియు బంధులోకమును దండ్రియు నీ మనుమా రెఱింగిరే
నల్లమ! యిట్లు నీకుఁ దగునా! తగదా! పరికించి చూడుమా! 186.

"తరళప్లుతమునకు - హరిశ్చంద్రోపాఖ్యానము నందు"

శా. ఓరీ! రాజకులాధమా! నృపులతో రా! వేఁటరా! మద
క్రూరారాతిల మృగావళిం దునుమరా! యేటాటలే మా! నా
యారామంబు గలంచి జంతుతతి మాయంబు చేసి యస్మత్తపో
శరణ్యంబులు వేఁడ వచ్చినను వారి న్మాంచనా నేమిరా! 187

"ఉభయప్లుతయతి"

ఆ.వె. పొల్లు తెవ్విటైన నభ్యాచితంబుగ
నవనిఁ బ్లుతయుతంబు లెంచ్చనేనిఁ
జెల్లు విరతిపట్లఁ జెప్పాంధ్రకృతులందుఁ
గడువె వీరరాజు! ఖరమతి తేజ! లక్ష్యము. 188.

కం. వీరాగ్రేసర గుణావో-
రా! రణభీషణా బలాఢ్యులా! సాధునుత
హారూఢ విభవ సంభర-
ణా! రఘుపతిభక్తులాలవా! వీరనృపా! 189

"వజ్రపంజరశతకము నందు"

ఉ. శ్రీగజరాజవిద్వేమణిని నీతనుగా నిరపాయుఁగాఁ ద్రిలో
కీకృపామెయిఁగా గరుడకేతనుఁగా భవరాగవైద్యుఁగా
నాగురుగాన నిన్నె మది నమ్మితి వేఱొకవేల్పుఁ గొల్వ నే
నే గతి గావవే రఘుపతే! శరణాగత వజ్రపంజరా! 190

"ఆగమయుతి"

సీ. అరయు జవరాలు గంభీరురాలు పుణ్య-
రాలు ముదతైన పదముల కన్నిటికిని
డెల్లముగ నచ్చు పొల్లును జెల్లనంత్రు
వైరిమదభేదు! వీరభూవరలలాము! 191

"మనుచరిత్రము నందు"

ఉ. ఇంతలు కన్నులుండఁ దెరువెవ్వరి వేఁడెదు! భూసురేంద్ర! యే
కాంతము సందు నన్న జవరాండ్ర నెపంబిడి పల్కరించు లా
గింతియె కాక నీ వెఱుఁగవే మును వచ్చినత్రోవ చొప్పు నే
కింత భయంబు తేకడఁ గనెల్లిదమైతిమె! మాటలేటికిన్. 192.

"చారుదేష్ణచరిత్రము నందు"

కం. ఈ లలన వేలుపుం జవ
రాలో! యచ్చరలెమో! కిన్నరవధూమణియో
నాగాంగనయో! కాక
భూలోకస్త్రీల కిట్టి సొంకము గలదే! 193

"పంచమీవిభక్తియతి"

ఆ.వె. పరగఁ బంచమీవిభక్తి దెప్పుడు నట్టి
కన్న కంటె యనఁగఁ గల్గు వీని

కలర యతు ప్రాసమల్లు నందంబుగాఁ జెల్లుఁ
గళవై విరామ! ఖమణితేజ! 194

"లక్షణము"

కం. ఎన్నఁగఁ బూర్వ నృపాలుర
కన్నను సద్గుణములందు నన్నిట సముఁడై
చెన్నలరెడు విశ్వేంద్రుని-
కన్నను నెఱదాత యొకఁడు కలఁడే తెలియనే. 195

"ఆదిపర్వమునందు"

చం. వితతతమఃప్రతాన విధివిత్తము లుత్తమధీయుతుల్ గ
నన్నత సుమనోరథములు నన్నిటను శక్తియుక్తులై
క్రతువులనంతకాలక్రమములకంటెఁ బ్రసిద్ధులు సర్వవిధ్యలన్. 196
క్రతువుల బుత్త్విజులుముల గర్భసమానుల పూర్వదిక్పతి-

"చమత్కార రామాయణమునందు"

కం. నిన్నుఁ జెఱఁగొన్న రాజుల
కన్నన్ జార్యుల వెంకటగిరి భార్గవుతో
లన్నిర్జించిన రాముని
కన్నను శూరుండు ముజ్జగంబులఁ గలఁడే! 197

"ఉద్యోగపర్వమునందు - సీసపాదము"

కవలకన్నలకంటె . . . .
ద్రుపదుఁ డల్లుండె తత్త్వ తు . . . .

"నామా ఖండంతులే"

ఆ. వె. అన్న అయ్య అప్ప అంటున్న అసకర
బడెడు పలుకు లతికి నట్టి సంధు-

లాగర సంధి తేలించుండిన సుభంతంబు
విరతి కెప్పుడుఁ జెల్లు విరామ! 198

"అన్న - అనేటందుకుఁ బాల్మూరి శివన"

కం. అన్నలఁడు రూపమున సిరి-
యన్న కళాయుక్తి భరతునన్న కరుణచే
నన్న సముద్రపు పెదవి-
న్నన్న కుమారుండు వెంగళామాత్యుఁ డిలనే. 199

"రామలింగయ గారి కవిత్వము"

కం. చిన్నన్న ద్విపద కెఱుఁగును
బన్నగఁ బెద తిరుమలయ్య పదమున కెఱుఁగునే
మిన్నంది మొరసె నరసిం
గన్న కవిత్వంబు పద్య గద్య శ్రేణిచే. 200

"తెలఁగు బలుకు టకు - విక్రమార్క చరిత్రమునందు"

చం. అనఘులు (డు?) సింగనార్యునకు నబ్బంతు గాంచె మంత్రి చిక్కనా
రనయము సద్గిరాత్మజులు రాముల ముఖ్యులు దానివల్లు పెం
పున వెలయంగ నబ్బంతుకుఁ బుత్రులు పుట్టిరి రామరాజుఁ గ
సనయము బావిరాజు కుమారసంగుఁడు యంగనయుం గ్రమంబునన్. 201

అంటున్న - అనుటకు - అనంతకవి.

ఆ. ఒరుల నవ్వినంతన్న! యను నను చాటు నూరఁ బడక
ద్వివిధముగ బ్రభునామాంత విరమణంబు
మహా సంబోధ్నకు రాజు రామయంయ యనంగ
నతని పట్టపుదేవి సీతమ్మ యనంగ. 202

రుక్మాంగద చరిత్రము నందు.

ద్విపద. శ్రీకరుణాసాంద్ర! చిరంతనానందేంద్ర!
ఆకారచంద్ర! రంజనభాస్కరేంద్ర! 203

"అరుసు - అనుటకు - ఆంధ్రకవితాపితామహుఁడు"

కం. చేపట్టిన ద్రుపదు లగుదురు
కాపించిన రంభఁ గూడు కొందురు జగతిన్
స్థాపింపఁ జూడఁ జాలని
యూపందలు సాల్వకొనమరుసున కేనంతే. 204

"పలకటూరి సోమన కవిత్వము"

ఆ.వె. సోలకొండమలక సోవుల భక్షించుఁ
గొండవీటి విప్రకులము నెల్ల
బాచమరుసు చేరి భక్షించుచున్నాఁడు
మలకోనేలా! బాచమరుసునేలా! 205

అక్క - అనుటకు

కం. ఇక్కయింతయుగ శక్కులతో
తెక్కింపకు భట్ట శంక తేక ధరిత్రిన్
మిక్కిలి పార్థేశుని యుం-
బక్కకు సరివేల్పు గలదె! యుమనే స్థలమూనే. 206

కం. చూక్కపు శ్రీగిరి నిలయుని
మక్కువ మదిలో నెఱింగి మనుజులఁ బ్రోవన్
దిక్కయి నిల్చిన మాయం-
బక్కకు సరిగలదె! సకల భాగ్యస్ఫురణన్. 207

"దేశ్యనిత్యసమాసంయుతి"

సీ. ఒనరఁ గ్రిక్కిఱియుటు యుక్కఱ గ్రచ్చఱ
పెంపఱ చూపఱ పెల్లఱయును
రూపఱ రేపఱల్ రూఢికెక్కిన దేశ్య-
నిత్యసమాసాఖ్య నెగడుచుండు
నన్నయాదికవీంద్రు లెన్నినకతమున
నచ్చు పొల్లును వినికమరఁ జెల్లు
నెనసి యుద్ధమునఁ గ్రిక్కిఱిసిన రిపులను
కుఱచఁ బాఱఁ ద్రోలె రేపఱచి కేరలి

గీ. సమరవిస్ఫూర్తి యాతఁడు గ్రచ్చఱను శరము
పరగఁ జెందిన యంత చూపఱులు మెచ్చఁ
గాచి రక్షించు వనజ లక్ష్మీవిభు లంతెవ్వ
మహితగుణసాంద్ర! వీరభూమండలేంద్ర. 208

అనంతన గారిది.

గీ. అఱయు సంగను చాల్పటు కర్థమైన
సంధి నిత్యసమాసోక్తి జరుగు రెంటు
ననురవిభుల నెల్ల నుక్కఱ వధించె
భానుకులుఁడు రావణుని నేపఱచె ననఁగ 209

"విరాటపర్వము నందు"

చం. చిఱుతనగవొప్పు గాండీవము చెచ్చెర సజ్జముఁ జేసి సేనల
కుఱ రభసంబుమై నడరఁ గవ్వడి క్రోధము నీడువాకయు
త్రఱిఁ దఱుమంగ నస్త్రములు దందడి దాఱఁగని మందు చుండెఁ జి
ఱ్ఱచ్చఱ పిడుగు లప్పడిం దారఁగు బొద్దున నంబరవీథి నుగ్రమై. 210

"తృతీయ (ఆరణ్య) పర్వమునందు"

కం. ఎఱుకలు గలకులశైలము
తెఱఁగున శైశవము మెఱయు దివికి నెగసి బి
ట్టుఱుము జలధరము క్రియ ను-
క్కఱఁ దర్పదీన మెల్ల నద్రుల సాచుచు నడిపెనే. 211

"చిత్రకవి - పెద్దిరాజు"

గీ. అచ్చుపల్లను దేశంబు మనిచెను పతి
రెండ్ల నాకాల్ కల్ చాటఁ గ్రిక్కిరిసెంచె నృపుల
సరస లక్షణకవుల గ్రుచ్చు నానర్వ
భంజితాసుర సముదాయ! యాంజనేయ! 212

"ఉత్తరరామాయణమునందు"

చం. ఎఱుఁగవు గాక భాగములకెల్లను నెచ్చెలి జవ్వనంబు ని
త్తఱి నుడిపానవకుంభ సుచితంబుగ జక్కవదోయి బాల క్రి-
క్కిరిసిన చిన్నిచన్నుఁగవ యింపెసలారఁగ నిండు చిత్తము
న్నఱలు సరోవరంబున నవారణకేళి రమునత్తు కామతీ! 213.

"యుద్ధకాండమునందు"

చం. ఎఱిఁగి రెఱింగి మున్నటి రెంజ్ఞా నరించి నదానికై కదా!
చెఱ గావి వచ్చితిం బదపసీత వృథా కథ యంక నేల పం
పఱ బ్రదుకింత తెంపునె ఖరాదుల చాపున కేమి చింత నీ
మఱఁదల యన్న దేపగిది మానిని! యోగుడు సంధి చేసినన్. 214

"వసిష్ఠరామాయణమునందు"

ఉత్సా. మఱియుఁ జెక్కు రెమ్మలందు మహితచిత్రగతులఁ జెం
దఱ జనించి దుఃఖభారజలముల చరించి పెంచియునే

వఱలు విప్రవరుని యింట వాసుదేవుఁ డనఁగఁ దా
నెఱుక గలిగి పుట్టె నేడ్పు దేటి తరభయములనే. 215

"తృతీయ (ఆరణ్య) పర్వమునందు"

చం. ఎఱిఁగితి నిక్క నేను విబుధేంద్రసుతుండవీవు జగత్త్రయంబు గ్రు
చ్చఱ భవదీయ రక్షణము నందఁ వెలుంగుచునుండు నట్టి ని
న్నెఱుఁగక నేను వేఁడుకొన నుత్సుకతఁ గాక మెఱింగి నన్ను న
క్కఱపడి నీవు వేఁడుటది కర్జమె! నిర్జితదైత్య! చెప్పుమా! 216.

"ఉద్యోగపర్వమునందు"

చం. తఱియగు నంతకు న్నృపసుతద్రుతసైచుట నీతి, నీవు నా-
కఱపినయట్లు సేయుదుము తగంజనియాతనిఁ గావి నన్నె నె
త్తెఱఁగున నైనఁ బాండఁగ మదింగలదే నియమింతచోటుల! క్రొ
చ్చఱ మునివర్గవామనుఁడవై చనుదెమ్మను నంతఁ దెఱఁగునే. 217

కం. ఇవియంయ భంగు విరమ భేదము-
లవి తత్త్వము చెప్పఁ బడియె నరయంగ నీకఁ బ్రా
స విరతిపద్ధతి దెల్పెద
వివిధాకృతివిశాల! కఱుబీ వీరవృషాలా! 218

"ప్రాససంయుతి"

తే. గీ. జగతి గీతసీస సంగీతముల యందు
విరతి వదలి దాని కరలు బదులు-
గాఁగఁ బ్రాస మున్నఁగాఁ దగు నాకాల్ కల్
పాదమునకు వీరపార్థవేంద్ర! 219

"లక్ష్యము"

గీ. చారుతరపుణ్యమూర్తి! విస్తారకీర్తి!
దివ్యగిరిధైర్య! సాధుసంభావ్యచర్య!

సదయహృదంతరాభిరామ! దుర్మదవిరామ!

శిక్షితాశ్రితవశేంద్ర! వీరక్షితీంద్ర! 220

సీ. ఎన్నితెఱంగుల బ్రాసంబు తెల్పంబడు నా

యన్ని ప్రాసవిరామంబు లందముగను

మహిని విలసిల్లు సుకవిసమ్మతము గాఁగ

బ్రథితరవితేజ! వీరభూపాలభోజ! 221

గీ. విస్తృతంబుగ నిఁక మిశ్రవిశ్రమ ప్ర-

కారముల వివరింతును గరిమ నవింతయుఁ

దవరు బహుభంగులను బుధస్తవ్యచర్య!

భాస్వదేవేంద్ర! వీరభూపాలచంద్ర! 222

గీ. ఒకట విరతి యుండు నొకట విశ్రామంబు

యింపు మెఱయఁ దాఁచె నేని దాని

సంధముగను మిశ్రయతి యండ్రు రార్యులు

విభవజితబిడౌజ! వీరరాజ! 223

" ప్రాది వృద్ధి లుప్తవిసర్గక సమాస మిశ్రవిశ్రమములకు

లక్ష్యములు"

కం. ధన్యుఁడ వగుచును దమర-

నాథ్యస్వంబును తెంతు రమాపా! వీరుఁడుల నినుఁ బ

క్షస్య సదృక్ష వదాన్యా

జనార్ద్రపదులు! వీరరాజు! సమధికతేజా! 224

" రామ? సంయుక్తప్రాది మిశ్రవిశ్రాంతి లక్షణము"

కం. అమితగుణాఢ్యుఁడ వని సం-

భ్రమమున వినుతింతు నిను సమగ్రస్ఫురణా

రమణీయ విభవ భాసుర!

విమతవిభేదనకలాప! వీరమహీపా! 225

" సంయుక్తోష్ఠ్య విరమణ సవర్ణ మిశ్ర విశ్రాంతికి-

విష్ణుచిత్తీయము నందు"

సీ. సామరదివ్యక్ష ఖచర రక్షః పిశాచ

పుంజమహోత్కృతత్ర ప్రభంజనకుల

ఖేకఁ దెలవారె కల్వన సూర్వవిఖాత

ఘట్టనలఁ బోవు పెనుబాల్లు కిట్టుపాటె ? 226

" వికల్పవిరామ సంయుక్తానునాసిక విరతి మిశ్రయతికి

మనుచరిత్రమందు"

మ. అకలంకౌషధసత్త్వముం దెలుపు మాయా ద్వారకావంతి కా

శి కురుక్షేత్ర గయాప్రయాగముల నే సేవింప కుద్దండ కేసం

ధక వేదండ వశాశార్థిపు ఖడ్గప్రాప్తము డిమ్మంబు కా

ధకు రాఁ జెల్లునే! బుద్ధి బాహ్య జని తాన్నాదుల్లదా ప్రాత్రియుత 227

సీ.. ఇప్పటి మిశ్రవిరమంబు తెన్నుబైన

ప్రాచుర్యమ్ము నటైనను గ్రంథవిస్త-

రంబు నటులంచు నిదియు మాత్రంబె తెలుప-

వలసె వీరక్ష్మాపాల! కలితశీల! 228

వ. " ఇఁకఁ బ్రాసలక్షణంబు వివరించెద.

" అనంతరాక్షరం ప్రాసం", మనియెడు సూత్రాంతరము.

" ప్రాస స్సర్వేషు చైక ఏవ స్యాత్" 229

గీ. ఆదిపదమునఁ దగు ద్వితీయాక్షరంబె

ప్రాసమై యొప్పు నది పాదపాదమునకు

లలితముగను ద్వితీయస్థలంబునందు
వెలయు బాందికలాన్ నిల్ప వీరభూప! 230

"ప్రాస పూర్వవర్ణ నియమము"

తే. మొదటి ప్రాసాక్షరమునకు మొదటి వ్రాయు
హ్రస్వమే కాని దీర్ఘంబు నైన కాని
యుండు మిగిలిన ప్రాసాక్షరాదులందుఁ
గూర్పఁ దగు వీరభూపాల! గుణవిశాల! 231

ఆ. వె. తనర ద్విత్వములను దాపల బిందుయుతే
పూను నప్పుల ప్రాసమైన యప్పుడు
లలిని గురువు నొకట లఘువు నొకట నిడఁ
దగును వీరరాజ! తరణితేజ! 232

తే. ధన్య సన్నుత చాతుర్య! మాన్య చర్య!
పండిత నిలింప భూజ! మార్తాండ తేజ!
సర్వజనుద్ధిమ! సౌరాష్ట్ర సార్వభౌమ!
సుప్రథిత పుణ్య! వీరరాజాగ్రగణ్య! 233.

సీ. కేటుగాఁగను ప్రాసనియమంబు లేకయుఁ
జెలువొందు చున్నట్టి సీసగీతి
మంజరీ దండక పుంజంబులందును
విలసిల్లు విషమాంఘ్రి వృత్తములను.
నొకపదాదిని గురు వొకపదాదిని లఘు-
వైన నుంచఁగ వచ్చు నంచితముగ.
బరఁగ బ్రాసను సమాక్షరమైనఁ జాలును
స్వరభేదమైన దోషంబు లేదు.

తే. కనుక నొకచోట ద్విత్వ సంకలిత మయినఁ
గాని ప్రాసంబునకుఁ జెల్లు ననకవేంద్ర
సమ్మతంబును సౌరాష్ట్ర సార్వభౌమ!
భోగదేవేంద్ర! వరవీర భూపచంద్ర! 234

"బహుత్వంయుక్తమునకు లక్ష్యము"

మ. ప్రకటప్రాభవధుర్యుఁ డాకళువె వీరక్షోణిపాలుం డనన్!
సుకృతైశ్వర్య మహాజన ప్రణుత విస్ఫూర్తి న్విడంబించుచున్
సుకృతిస్తోమము సత్కవి ప్రకరమున్ సొంపారఁ గావించినన్
వికసత్కీర్తిని తత్పరిగ్రహముచే విఖ్యాతి గాంచె న్విభున్ 235

"బాలచంద్రోదయమునందు"

మ. కుముదాప్తప్రకరాభిరాము. దశిచక్షుర్భిక రావుక వి-
భ్రమము. దశాన్యంత బుధావన ప్రవణ రారాజద్గుణాధారుఁడై ద
యప్ను మహిం జెన్నందు శేషమంత్రిమణి తాన్ సద్వస్త్రభాకాంతతాన్
నవ్యలాకుం డెనరారు దా భువనజాతా సక్తుఁడై యుండుటన్. 236.

"శృంగారషష్ఠమునందు"

మ. అనిందా విద్య గురుప్రసన్నుఁడు దృఢస్వాంతుండు నౌ చిత్రకే
తు నృపాలాగ్రణి కిచ్చె నారదమునీంద్రుం డెరిగారి యయుక్తుఁడై
చనియెం బంకజగర్భ గేహమునకా సర్వంసహా భర్త దా
నిసుమాసింపఁ ఖచించె నేరమూల న్పద్మ్యధరాధన్యక్షతన్. 237

ఆ. వె. యతి స్వరప్రధాన మనియును బ్రాసంబు
వ్యంజనప్రధాన మనుట వలన
హల్లు లొండ నచ్చు లతికిన హల్లుతో
బ్రాస మగును వీరపార్థివేంద్ర! 238

"లక్ష్యము"

శ్రీ కం. శ్రీ కళువె వీరేంద్రా!
జ్ఞానకళా శక్తిం దువేద్య సూరిజనములన్
నీ కధిపతమని తెలిపెను
మాకిపుడు దనర్చు చుండు మహితము గాఁగన్. 239.

వ. సుకర ప్రాసంబును, దుష్కర ప్రాసంబును, ద్విప్రాసంబును, త్రిప్రాసంబును, చతుష్ప్రాసంబును, ద్వంద్వ ప్రాసంబును, అంత్య ప్రాసంబును, శబ్దాలంకార ప్రాసంబును సప్తవిధంబు లయ్యెను. అందు సుకర ప్రాసం బెట్టిదనిన. 240

కం. సుకరము లఘు వర్ణము అది
సుకవి(జనుల) త్వము? చెప్పి రేని సొంపిది నిదియే
సుకరంబను ప్రాసం బగు
సకల గుణాధార! వీరజనపాల నృపా! 241

"దుష్కర ప్రాసము"

గీ. పరగ దుష్కర వర్ణముల్ ప్రాస మగుచు
విస్ఫుటంబుగఁ బ్రౌఢకవిత్వ సరణి
నొప్పినది దుష్కరం బనఁ జెప్ప దగును
రాజదేవేంద్ర! శ్రీ వీరరాజ చంద్ర! 242.

"లక్ష్యము"

కం. మునుపరు లయ మాటాడిన తు-
రుష్కులఁ బరిమార్చి దిశల రూఢించితివో
దుష్కర కీర్తిస్థిత రసా
విష్కృత గుణజాల! కళువె వీరనృపాలా! 243.

"ద్విప్రాసము"

గీ. మొదటి ప్రాసంబు వదలక పిదప దాని
దండ నొండొకటి నిల్పి రెండు రెండు
ప్రతి పదంబునఁ గూర్చు ద్విప్రాస మగును
భవ్యగుణహారి! వీరభూపాలశౌరి! 244

"లక్ష్యము"

కం. వారక శత్రుల వేఁడిన
విరాళకయ్యర్థములను వేదిని పై వే-
సారక యిత్తువు వంశో-
ద్ధారక! గుణాభరణ! వీరధరణీరమణా! 245

"త్రిప్రాసము"

గీ. నిజమైన ప్రాసమపి తొలి నేటుగాఁగ
మరల మూడేసి వర్ణముల్ సురుచిరముగఁ
బాదపాదంబునందుఁ దప్పక ఘటింప
నదియె త్రిప్రాస మగును వీరావనీంద్ర! 246

"లక్ష్యము"

కం. సేవింతువు రాముని సం-
భావింతువు విబుధజనుల బహుదానములన్
గావింతువు సత్కృపలను
రావింతువు కళువె వీరరాజ బిడౌజా! 247

చతుష్ప్రాసము నాలుగు నాల్గక్షరములు
నాలుంగుము మొదటి ప్రాస వర్ణము తొలదనే.
తెలిసిడి చతుష్ప్రాసము
శాంతగుణా! వీరభూప! లలనామదనా! 248

కం. ధీరుఁడవని శరనిధిగం-
భీరుఁడవని సమరరంగభీషణరిపుసం
హారుఁడవని భళిరే! ఘన
వీరుఁడవని నిను నుతింతు వీరనృపాలా! 249

"అనుప్రాసము"

కం. ఒక్కొక ప్రాసంబునకును
చెక్కుగఁ బ్రాసంబు లతినఁ బృథివి నదింపుఁ జెం
పెక్కు లనుప్రాసం బన
నిక్కంబుగఁ దెలంపు వీరనృపకులతిలకా! 250

"లక్ష్యము"

కం. సురుచిరకీర్తి స్ఫూర్తీ!
ఖరకర సదృశప్రతాప! కారుణారూపా!
హరిహర సే(వ) స్వభావా!
గురుతరబలవీరశ్రీశా! గుణరత్ననిధీ! 251

కం. శారద నారద పారద
శారదనారద తుషార శారదరంభ
బ్బారదలను మిగులును గద
పేరుగ నీ కీర్తి యహో! వీరనృపేంద్రా! 252

"అంత్యప్రాసము"

గీ. ఘనత నైసర్గికప్రాస మొనర నిలిపి
పరగ నాల్గంఘ్రులకు నంత్యపాదములను
రమణ నొకవ్రాయి యొక స్వరంబుగాఁగఁ
గూర్పఁదగు వీరభూపాల! గుణవిశాల! 253

గీ. గురువు మీఁద నైనఁ గామరాప్ప నొకవ్రాయి
లఘువు మీఁద నైన లలిని రెండు
వర్ణములు దనర్చు వసుధ నంత్యప్రాస-
మనఁగ వీరభూప! ఘనకలాప! 254

"లక్ష్యము"

కం. లలనాజనపాంచాలా!
బలరిపుసదృశప్రభావ! భాసురశీలా!
కలికృతదురితవిఘాలా!
విలసితగుణజాల! కలువె వీరనృపాలా! 255

కం. శరణాగతజనభరణా!
తరుణాకర సాధువినుత కీర్తితా శరణా ?
శరణాస్త్రికతర బలవి-
స్ఫురణా ?
నిరుపమగుణ కలువె వీరనృపపురహరణా! 256

వ. ఇవి యలంకారిక ప్రాసంబు లయ్యె నింక లాక్షణిక
ప్రాసంబు లెప్పింతునవి, పూర్ణబిందు ప్రాసంబు, నర్ధబిందు
ప్రాసంబు, సబిందు ప్రాసంబు, నిర్బిందు ప్రాసంబు, ద్వివిధ
ప్రాసంబు, అనునాసిక ప్రాసంబు, ప్రాసమైత్రి, స్వవర్గ
ప్రాసంబు, అభేద ప్రాసంబు, లఘుయకార ప్రాసంబు,
ఋకారప్రాసంబు, సంయుక్త ప్రాసంబు, సంయుతాసంయుత
ప్రాసంబు, సంధిగత ప్రాసంబు, వికల్ప ప్రాసంబును,
లఘుద్విత్వ ప్రాసంబును అని పదునాలుగు విధంబు
లయ్యె నందుఁ బూర్ణబిందు ప్రాసంబు॥ 257

కం. సుందర! ధీరా! కవివర-
వింధ్యాప్త విభాధ్వ! పూర్ణబిందుప్రాసం
బందం బగు నిటు తెలుపుము
నిందు సన్నుతకీర్తి! వీరన్నృపశుభమూర్తీ! 258

"అర్ధబిందు ప్రాసము"

కం. తాఁకిన వీరుల వెనుకొని
దాఁటి భుజాబల మొసంగఁ దర్పము పెరిగెన్
చేఁకటి వమ్మెదు భూమిని
వీఁకను బరిమార్చు వీర! వీరన్నృపాలా! 259

"సబిందు నిర్బిందు ప్రాసము"

గీ. అలరి యుండి సున్నయుండు దీర్ఘాక్షరములు
మొదట గలిగిన యప్పుడు నిర్బిందువులకు
నానరును సబిందు నిర్బిందు వనెడు పేర
ప్రాసములప్పు వీరభూపాలతిలక! 260

"ఆదిపర్వమునందు"

కం. వీఁకఁ బఱతెంచు విరుగఁడ
డాఁకిన గదు నలరి ఘోరతర శరహతిని
మ్రొక్కల విరించుక నర్జును
డాఁకలనమున నేసె సుస్రుతై రణభూమిన్. 261

విరాటపర్వమున. కం. నాకొడుకుల దిక్కు వత్తి
నీకొడుకులు యింక సూతుని నైకఁ బూరన్
లోకము వంచింపం దగు
చేఁకటి కెమొదవె నేమి సేయుదునా! చెపుమా! 262

వరాహపురాణమునందు.

కం. ఆచింతామణి మునితన
పేఁచ మడఁచు దారక నీక పృథులాభమునే
దాఁచు కాముఁ గాక నాచే
నీచే నికఁ బొసఁగదెవ్వనే నరనాథా! 263

"ఉద్యోగపర్వమునందు"

కం. మీటుగతి రథికులను నాక
నాఁటికి వేవుర వధింతు నరు శరములు నా
నాటి పడఁబడుచు నంతకు
వేఁటాడెదఁ బ్రతిబలంబు వీరుల నెల్లన్. 264

ఆచార్యప్రయోగము. (ఆదిపర్వమునందు)

కం. ఆపన్నగముఖ్యులఁ దన
పెంపునఁ బట్టుకొని పడిచి విపినములు మహా
ద్వీపములు గిరులు సకల ది-
క్పాలపురములఁ బొరపెఁ జని కాంచలకున్. 265

ఆచార్యప్రయోగము (ఆదిపర్వమునందు.)

మత్తకోకిలం. తేఁగ యొరు [illegible] జల్లని తింత్రిణి మామిడి వేకలం
దాఁగుఁ బువ్వుల తేనె [illegible] దాగుఁ [illegible] బు
న్నాగ పున్నగ మహాగవీథుల నాట్యము ల్పచరించు నా
భోగ నాగలతా గృహంబుల భోగము ల్గను వేడుకన్. 266

"ద్వివిధ ప్రాసము"

ఆ.వె. శబ్దసూత్రములను స.న [illegible] కృతి
బొందు నప్పుడు సుభటు మునకుఁ [illegible]

పూర్వకవిమతమున భువి ద్వివిధపాప
మనఁగ వీరభూమ! యమునఘురూప! 267

కం. వసుధాకళత్రునకు సా
రసదళనేత్రునకు మురదరారి మదతమో
విసరాంబుజమిత్రునకు
విషమశిఖిసముఖసహస్రనిభగాత్రునకున్, 268

" త్రిశంకూపాఖ్యానమునందు "

కం. వృషకేతుద్విషునకుఁ గి-
రిషపర్వతవృషున కచ్యుత విషనిధిజామా
త్రిషునకు బుధపూజితునకు
విషమాక్షున కింద్రముఖసహస్రనిభగాత్రునకున్. 269

" మధుసేవనమందు "

కం. మోసుద్యోగము చేసిన
మోహాంబా! యింక నీకుఁ బార్థేయంబై
మానిని మందస్మిత మధు-
రానన చంద్రికలు శ్రీల యరుగుము వేడ్కన్. 270

" శృంగారషష్ఠమునందు "

కం. అనుటయుఁ గృష్ణద్వైపా-
యన తనయుండిట్టు లనియె నవకాంత మతిన్
వినుమతి గుహ్యము నారా-
యణ కవచము భక్తవాంఛితార్థప్రదమున్. 271

" అరణ్యపర్వమునందు "

చం. కనకగిరిప్రదక్షిణముగా శశిభాస్కర తారకాగణం
బనవరతంబు త్రిప్పుచు మహామునిసప్తకమండలంబులన్

ననఘ! తదీయశైలశిఖరాగ్రమునందుఁ బంకేరుహాసన
శ్రీరమణ విష్ణుబంధుదురు దేవగణంబులు గొల్చుచుండఁగన్. 272

" కాశీఖండమునందు "

కం. శ్రీరాజమౌని రాశివాసము
నిరవధికైశ్వర్య వితరణామరతరువున్
మణికర్ణిక ముక్తివధూ-
మణి కర్ణికఁ దలఁచి యతని మానసవీధిన్. 273

" రామాయణమునందు "

చం. రణమున నగ్రపాలకపరంపర భానుకులం బరాయ ల
క్ష్మణము జగం బనారతముగా విలసిల్లును మధ్యజాదిజ్యా
భణమును జూపి తండ్రి మదిఁ బుట్టిన చింత దొలంగఁ బెట్టి శూ
ర్పణఖకు నిట్లు మాటి అవబన్నము నీఁగుదు నే నవశ్యమున్. 274

" ఉద్యోగపర్వమునందు "

ఉ. ద్రోణుఁడు భీష్ముఁడుం గృపుఁడు ద్రోణసుతుండును గర్ణశల్యులున్
బాణము లాసుయోధనుని పాలివ యుండ్రు నిజానుజన్ముల
క్షీణపరాక్రము ల్వరులు బాహ్లికసోమదత్తులా
స్థాణువకైన నోడరు వశంబె! జయింపఁగ వారి నెవ్వికిన్, 275

" కాళహస్తిమాహాత్మ్యమునందు "

మ. ప్రణుతాత్మీయము బాఁగొంచెఁ గుంభజుఁడు లోపాముద్రతోఁ గూడి ద
క్షిణకైలాసము నంబికాకరకృత శ్రీపాదుకాన్యాసమున్
మణిమంత్రౌషధ సిద్ధవాసము నవమహావాంఛావిపర్యాసమున్
గణనాతీత నటీవిలాసము సమగ్రశ్రీ సముల్లాసమున్. 276